Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 213 (12303) | 1983 чылдың сентябрь 14, среда | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 3 коп

ТУДУГЖУЛАРГА БАЙЫР ЧЕДИРГЕН

Уренгой— Помары — Ужгород аразында магистральдыг газ дамчыдылгазын доктаатынган күүзүнге хуусаа бетинде ажыглалга киирген. Делегей практиказында бир дугаар болган ыдыг улуг инженер-техниктиг тудугнуң тудугжуларынга, ажыглакчыларга, төлевилекчилеринге, ол тудугнуң бүгү ажылчыннарынга кайгамчыктыг күш-ажылчы тиилелге-биле СЭКП Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели байыр чедирген.

Тюмень областа туттуунуп турар компрессор станцияларынга болгаш трасса чоогунуң хоорайларынга, тудугжулар коллективтеринге бо болуушкунга тураскаатқан митингилер болгулаан. Оларның киржикчилери оларның күш-ажылын бедии-биле үнелээни дээш партияга болгаш чазакка өөрүп четтиргенин илергейлээннер.

Бедиткен социалистиг хүлээлгелерни олар митингилерге алган. Чижээ, Уренгойиуң тудугжулары болгаш газчылары газ дамчыдар хөөлайны төлевилел күүзүнге киирерин дүргедедирин болгаш кол компрессор станциязының тудуун хуусаа бетинде доозарын шиитпирлээн.

«Татнефтепроводстрой» трестиң коллективи бодунуң мурнунга улуг соруглаларны салган: орта тудугжуларның, монтажниктерниң, чолаачыларның болгаш ажыглакчыларның митингизи болган. Волгадан Вятка чедир участок тудуун хуусаадан чартык чыл бурунгаар доозупкан газ трассазының тудугжулары Уренгой—Төп аразында газ дамчыдылгазының кедергей узун хемчээлдиг тудуун хуусаа бетинде доозарын бүзүреткеннер.

Уренгой—Помары—Ужгород аразында 4451 километр газ дамчыдар трассанын тавырып эрткен—өске-даа областарынга база митингилер эрткилээн. Ында ажылдап турар ажылчыннарның, ажыглакчыларның ажылчын хуралдары дыка хөй участоктарга эрткен. Орта күш-ажылчы тиилелгеин демдеглеп тура, ажылады улам ынай сайырангайжыдарының курлавырларының дугайында тодаргай чугаалы кылган.

СЭТА-ның корр.

СОВЕТ ТЫВАНЫҢ 40 ЧЫЛЫН ТӨЛЕПТИГ УТКУУР УЛУГ БҮЗҮРЕЛДИ БАДЫТКААР ДЭЭШ

Республиканың үлетпүрү эрткен сес айларда

Крайларның, областарның, автономнуг округтарның, районнарның, колхозтар, совхозтар болгаш ажыл-агый аразының коллективтериниң Бүгү-эвилел социалистиг чарыжынга киржип, 1982-1983 чылдың кышкы үезинде мал кыштаглаашкынын чедиишкиниг эрттиргени дээш база мал ажылының продуктуларын бүдүрериниң болгаш садарының планныг онаалдазын чедиишкиниг күүсеткени дээш Таңды районда «Коммунизминиң херели» совхозту СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның Хүндүлел бижии-биле шаңнаан.

Бо чедиишкин канчап чедип алдынганыл? Ажыл-агыйның арга-дружулгазы база келир үеде соруглалары кандыгыл? Ол дугайын чугаалап бээрин совхоз директору И. В. ШУШЕНАЧЕВТЕН бистиң корреспондентивис дилээн.

Бистиң совхозтуң ажыл-ишчилериниң кызымак күш-ажылын партия, чазаавыс бедин-биле үнелээн. «Коммунизминиң херели» совхозта ажыл-агыйжы, эрес-кежээ, ак сеткилдиг кижилер ёзулуг-ла интернационалчы демниг ог-бүле бооп чурттап, ажылдап турар. Оларның хүн бүрүде кылып турар чымыштыг күш-ажылы бүгү-ле бар база ам-даа чедип алыр ужурлуг чедиишкинивистиң кол озээ дээрзи билдингир.

Чедиишкинивис анаа-ла келбээн. Кандыг-даа чедиишкин бергелерни ажып эрткен соонда келир. Ынчаргa борта, бодум хуумда бодаарымга, үш чылдагаан кол салдарлыг болган дээрзин демдеглеп кээйн. Бирээде, удуртукчу, специалист, ажылчын-даа кижиге хамаарыштыр күш-ажылдың сагылга-чурумун хажык чок сагыырын негевишаан, ажыл-агыйның адыр аайы-биле коллектив бүрүзүнүң кежигүннериниң ажыл-агыйжы, ботидепкейин бедиткенивис улуг салдарлыг болган.

Мацаа ажыл-агыйда коммунистиниң база комсомолчуларның ролюн сөс кырында эвес, а херек кырында бедиткенивис эвээш эвес салыгны киирген. А ол дээрге, шынапла, амыр эвес херек дээрзин партия, комсомол ажылдакчызы кижи бүрүзү билир. Коммунистиниң база комсомолчуларның аавангардчы ролюн амгы үениң негелделеринге дүүштүр көдүрериниге совхозта партком секретары Б. Балчый-оол биле комсомол комитединиң секретары В. Болдукпан бедик негелделинии көргүскен. Олар ук ажылды хүлээп алган үезинде совхозка партия, комсомол ажылы куду деңнелге турган. Коммунистериниң отчеттуг хуралдары, коллективтерде оларның удуртукчу ролю эрецгей бооп турган. Партия кежигүнериниң ортузундан күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээр, арагалаар, оон туржук хөй-ниитизиниң корум-чурумун-даа үрей бээр таварылгалар турган. Амгы үеде мындыг байдалдан үштүнган бис.

Ийиде, күш-ажылды шын организастап, топ черлерге болган семинар-кичээлдерге өөренип, билип алганывыс ажыл-агыйжы, амыдыралчыдаа сүмелерни ажыглап, оске ажыл-агыйларның мурнакчы дружулгазын анализтеп, болдуустуң ажыл-агыйывыска таарыштыр шиңгээдип турганывыс багай эвес түннелдерни берген. Ылаңгыя «Революцияның чалбыжы» биле Салчак Тока аттыг совхозтарның мал чемин база тараа культураларын канчаар ажаап өстүрүп турарынан хөйүү өөренип алган бис. Оон түңнелинде бо чылын 700 гектар черниң көктараазын, 600 гектарның сулазын база 800 гектарның кызыл-тазын чидириг чок ажаап ап шыдадывыс. Кызыл-тастың дүжүдү, ажыы-биле чугаалаарга, шоолуг эвес болган. Чүге дээрге бис «камалинский» деп сорттуң үрезинин тараан бис. Ук сорт серии, чаъстыг чайын чедир өзүп шыдаваан. А «Революцияның чалбыжы» совхоз «саратов» деп сорттуң тараан болгаш, гектардан-на 16-18 центнер дүжүттү ап турар-дыр.

Бо чылын мал чеминиң белеткели янзы-бүрү чылдагааннар-биле улуг шуудаваан. Ынчангаш кол-ла кичээнгейни тараан культураларың дүжүдүнче угландырып турар бис. Сентябрьның сөөлгү он хонуунда 250 тонна сиген белеткеп, 600 тонна сенажты салган бис.

Малчыннардан Д. Куулар 25 тонна, К. Оюн, А. Ондар, Ч. Оюн 20-20 тонна, Ч. Сарыглар 30 тонна сигенни ботарының күжү-биле белеткеп алган.

Бисте ажылынга ээ-харыысалгалыг, планын доктаамал күүседип турар малчыннар хөй. Оларның ак сеткилдиг ажылынын ачызында бо чылгы көргүзүглеривис эрткен чылдаазындан бедик болган. Хойжу Даржап Куулар, Антон Оюн, Максыр Мунзук олар чылдын-на төрүүр 100 хойга онаштыр 100-тен эвээш эвес хураганы камгалап ап келген. Совхоз бо чылын ниитизи-биле 14 муң 330 хураганы онча-менди алган. План ёзугаар 29 тонна дүк дужаар

Удуртукчуга сос

турган, бо хүннерге чедир 29,5 тоннаны күрүнеге сатқан.

Үште, чедиишкинниривистиң база бир чылдагааны — улус депутаттарының Кочетово көдээ Советиниң күүсекчи комитединиң база оон чанында улусчу дружинаның хөй-ниитизиниң корум-чурумун хажыдар, ажыл кылбас, арагалаар, ажы-төлүүнүң кижизидилгезинче кичээнгей салбас хамаатылар ортузунга профилактика ажылын күштелдирип, чогуур хемчеглерни ап чорутканының түңнелинде кижилериниң хүлээнген ижинге харысалгазының белээни. Мацаа көдээ Советтиң күүсекчи комитединиң даргазы Г. Шойдактың киирген улуг-хуузун демдеглевес арга чок.

Үстүнде киирген чижектеримге немей совхозтуң специалистериниң ролюн демдеглээр бодадым. Ылаңгыя экономистериниң, бухгалтерлериниң, инженер-техниктиг ажылдакчыларның, ол ышкаш зоотехниктериниң, ветеринарларының совхозтуң ажыл-агыйының сайзырадыгга киирген үүг улуг, Мацаа чүнү демдеглээ чугудал? Бистиң түскай эртемнигливис, колдуунда-ла апыяктар. Оларның ортумак хар-назыны 30 хардан өрүлевес. Бо идепкейлиг, хей-аътыг аныяк кижилерге улуг арга-дружулгалыг эштерни дагдыышкы кылдыр быжыглаашкы, оларның чурттап, ажылдаарынга таарымчалыг байдалдарны тургускан бис. Оон эки түңнели каракка көскү: ам бисте ажылын «угбайн» турар чайгыс-даа специалист чок.

Чедиишкиннеривис бар харын. Мацаа бүгү совхозтуң ажыл-ишчилери үлүгү катқан деп үстүнде айыттым. Ынчалза-даа кылган ижиниге ээ-харыысалга, чогаадыкчы өзүлде чок, күш-ажылдың сагылга-чурумун тоол көрбес ийи-чаңгыс кижилерни база чок деп болбас. Чижээлээрге, Чамзырың-оол Сааяп деп малчыныывыс турду. Ажылын орта-даа билбес, үргүлчү арагалаар, оон туржук корум-чурум-даа үрей бээр кижи чүве. Ону директияга, көдээ Советке каш удаа келдиртип эккеп, чугаалажып, доңгулдаларны, сагындырыларны чеже-даа катап берген бис. Ол оон канды-даа түңнел кылбаан болгаш, мырыңай ежежи, ажылын катташ чоруй баар апарган. Ону ажылындан хостаар ужурга таварышкан бис. Шак-ла ындыг уржуктан Алексей Оюн база ажылындан үндүрткен. Ындыг кижилерге бис хей-ниитиниң өнчү-хөрөнгизин бүзүреп шыдавас бис.

Күш-ажылдың сагылга-чурумун үрей бээр чоруктар специалистер аразында база турган. Суурга эмчилеп ажылдап турган дээди эртеминг кадр Даниил Иргит арагага сундукаш, ажыл шагы үзүп, даанган ижинге харыысалга чок чоруун көргүзүп эгелээн. Бо эш-биле канчаар чугаалажып, канчаар хемчээн албаан дээр. Ол бүгү дээш чок болган. Ынчангаш ону ажылындан хостаан бис.

Бистиң амгы үеде кол-ла соруглавыс — кышка белеткел, малды кыштан хүр-чаагай эрттирери бооп турар. Бо хүннерде 800 тонна витаминниг сиген далганы, 1500 тонна силос белеткеттинген. Бо дээрге пландан 2—3 катап хөй көргүзүг бооп турар. АВМ агрегадында Н. В. Серов удурткан звеноңун шалып ажылын мацаа демдеглевес арга чок. А сиген кезилдезинде Александр Оюн, Виктор Оюн, Сергей Оюн ышкаш мурнакчы трактористкестирикчилер эш-өөрүнге үлегер-чижек бооп турар.

Бо чылын тараа культураларының дүжүдү ниитизи-биле экп. Ынчап кээрге саваң биске бүрүнү-биле четчир. Бо бүгүнү санап, болап көөрүвүске, келир кышты багай эвес белеткелдиг үткүп болур бис. А ол дээрге Совет Тывавыстың 40 чыл оюнга төлептиг белеткелдериг ужуражып болуруустуң бүгү-ле арагаларын берип турар-дыр. Бистиң Кочетово суур революциянын база күш-ажылчы алдарның сууруболгай. Кочетовчулар берген сөзүнге ээ болур.

БҮГҮ КӨРГҮЗҮГЛЕРНИ ЭКИЖИДЕР ДЭЭШ

Республиканың үлетпүрү сес айларның күрүне планын бүгү көргүзүглер талазы-биле күүсеткен. Пландан ажыр 4 миллион рубльдиг продукциязын бо айларда сайгарган. Эрткен чылдың ол-ла үези-биле деңнээрге, үлетпүр продукциязын бүдүрери 3,8 хуу өскен. Ону бүрүнү-биле күш-ажылдың бүдүрүкчулуунуң өзүлдезининиң күсели-биле, чедип алган. Электри энергиязын, хөмүр-дашты, тудуг ыяжын, дилиг материалдарын, сорттуг даг-дүгүн, мал саржаан, далганы бүдүрериниң планы күүсеттинген.

Күш-ажылдың бүдүрүкчулуу эрткен чылдыындан 4,3 хуу өскен, үлетпүрде ажылдап турарларның саны 0,3 хуу кызырылган. Республиканың үлетпүр бүдүрүлгелериниң 70 хуузу ажыл-чорудулгазын нормативтиг арыг продукцияны бергенибиле үнеледиринче шилчээн. Ол көргүзүг талазы-биле план 106,4 хуу күүсеттинген, нормативтиг арыг продукцияның планныг хемчээли эрткен чылдың ол-ла үезиндээзиндеп 10,6 хуу көвүдээн. Ынчалзажок дыка хөй бүдүрүлгелер нормативтиг арыг продукция талазы-биле планын күүсетпейн турар. Сес айларда ол көргүзүг талазы-биле планнарын 17 бүдүрүлге азы олче шилчиткен бүдүрүлгелериниң 40,5 хуузу күүсеттээн. Чижээ, республиканың 10 ыяш ажыл-агыйларының 6-зы нормативтиг арыг продукция планын күүсетшээн. Бүдүрүлгелериниң удуртукчулары нормативтиг арыг продукция бүдүрериниң планын күүседиринче чугула кичээнгейни угларын ужурлуг, чүге дээрге продукцияның хемчээлиниң база күш-ажылдың бүдүрүкчулуун остүрериниң талазы-биле оларның ажыл-чорудулгазын ону барымдаалап үнелээр.

Керээ ёзугаар продукциязын өске организацияларга бүдүрүп бээриниң планы ниитизи-биле республикада күүсеттинмейн турар. Керээлер ёзугаар продукция бээрин 1,5 миллион рубль түңге чедир бердинмээн. Керээлиг продукция бээриниң планын алгы заводу, «Тыва тудуг материалдары» каттыжышкын, «Тыва суг тудуг» трестиң демир-бетон кылыглар заводу, Кызыл-Мажалыктың эът комбинады дыка чедир күүсеттээн.

Сес айларда туйбууну 1,9 миллионну, эптээр демир-бетон кылыгларны 1,9 муң кубометрни, беш муң эжеш хөм, 30,7 муң эжеш кидис идиктерни, 70 муң рубль түңнүг культурамдырал бараанарын чедир бербээн.

Чылдың чеди айларында ажыл төлевириниң өзүлдезининиң темпилери күш-ажылдың бүдүрүкчулуунуң өзүлдезининиң темпилерин 0,5 пункт мурнап келген. Ол талазы-биле «Тыва кобальт» комбинат, «Тыва тудуг материалдары» каттыжышкын, автосептелге заводу, «Тыва көдээ тудуг» трестиң бүдүрүлгелери багай ажылдап турар. Күш-ажылдың бүдүрүкчулуунуң өзүлдезининиң темпилери биле ажыл төлевириниң өзүлдезининиң темпилериниң аразында чогуур дүүштүрүлгени тургузары үлетпүр бүдүрүлгелериниң удуртукчуларының муркунда туруп турар кол соруглаларның бирээзи. Боже сагыш салып ажылдап, бүдүрүлгениң экономиктиг ажыл-чорудулгазын ылаптыг сайгарары чугула.

Допчулады Статистика эргелелинин специалистери белеткээн.

Дүжүттү чидириг чокка ажаап алыр

ОҢГАР-ХОВУДА АЖЫЛ ХАЙНЫЫШКЫННЫГ

Таңдыда «Коммунизминиң херели» совхоз дүжүт ажаалдазынче август 29-та кирген. Ам чаагай дүжүттү ажаап алыр ажылдар кидин түлүк. Ажыл-агый ажаалдаже бедик темпилиг кирген болгаш бо хүннерде 700 гектар черде үнген көк-тарааның дүжүдүн чидириг чок ажаап алган. Совхоз ажаалда кампаниязынга чедир 20 комбайнның 14-үн септеп ап, оларга курлавыр кезектерни четчир саныг кылдыр тып ап шыдаан.

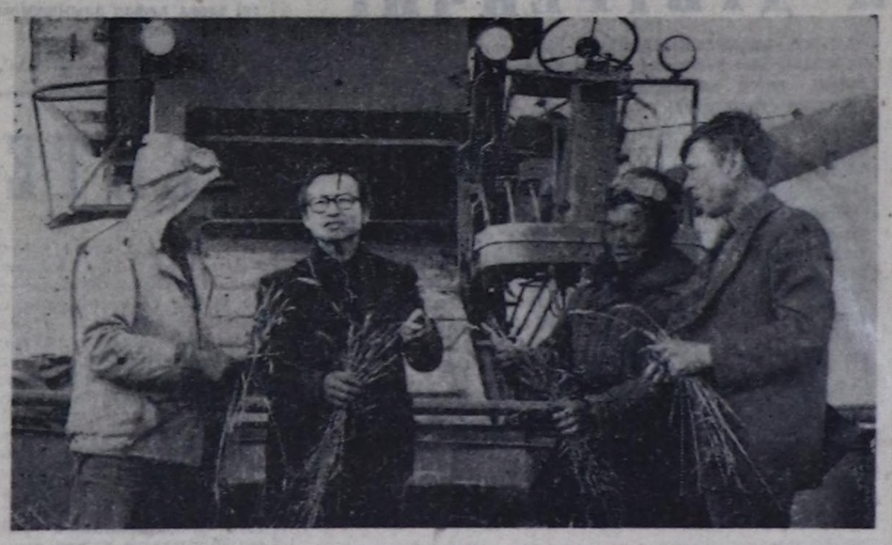

Оңгар-Ховуда №1 хову бригадазында ажыл хаймныг. Делгем шолде дилиндек черлерде үнген кызыл-тастың дүжүдү чаагай. Мында ниитизи-биле 9 комбайн чыттыр кестинген тараяны ажаап ап, чай чок турган черинге четтивис. Бригадир Александр Оюн чүүк машиназының тергезинче комбайн бункеринден саарлып турган алдын сарыг кызыл-тасты адыжынга дозуп ап, амзааш, чугаалай-дыр :— Бо тараяның чеминиң улуг чаагайын. Сывы база узун. Ниитизи-биле 2300 гектар черге тараан бис. Амдыызында гектардан-на ортумаа-биле 12 центнер дүжүт ап тур бис. Ынчалза-даа, көрүндердан, хову сыңмас саваң тергиин мал чеми болгай. Шынап-ла, кайнаар-даа көөрге комбайнардан тогүлген саваң хөпээнгери он-он километр шолдерни шыва алы берген чыдар.

Ол аразында кожалашкан ийи комбайн биске чоокшулап келди, доктаай дүштүлер. Бункерни тараа дола берген, а автомашиналар кээп ап четтикпейн турары илдең. Бистиң-биле кады чораан совхоз директору И. Шушеначев комбайнерлерге аазай-дыр:

— Билип тур мен, оолдар, үш-ле автомашина четтикпестир, даарта база ийиден чорудар мен. Богүн мынчаар ажылдаңар.

Комбайнерлер-биле чугаалажып таныштывыс. Совхозтуд хоочун механизаторлары Михаил Оюн биле Седип-оол Куулар чарыштыг ажылдап турар болдулар. Бо хүннерде Михаил 80 центнерни, а Седип-оол 55-ти ажаап алган болдулар. Оларның хей-аъды, планныг ажылдарын хуусаа бетинде күүседиринге бүзүрелдин арыннарындан чайынналып көстүп турду.

№1 хову бригадазында ажыл-ишчы шалып чоруп турарын магадап көрдүвүс. Мында күш-ажылды организастааны бедик деңнелде дээрзин эскербес арга чок. Бригада төвүнде шаңда тарааны кургаткаш, удур арыглап турар. Хүн нормазын ажыр күүседири шанчыларның чаңчылы апарган дээрзин шаңэргелекчизи Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчизи коммунист Г. Деревяненко сеткил ханып чугаалады.

Кызыл-булунда асқан хана солунда мурнакчыларның аттарын, оларның көргүзүглерин бижип каан. Соолгу медээ ёзугаар алырга, Кара-оол Чорбаа 300 центнер дүжүттү ажаап ап, мурнакчыларның одуруун баштаан. Ч. Демир-оол, М. Дондуп, К. Элестей, Сергей Седен олар эки ажылдыг деп мактадып турарлар.

Ажаалда шуудаан. Кижилерниң хей-аъды, шиитпирлиг улуг. Ынчалза-даа бригада төвүнде кино-концерттерниң ховар кээп турарынга база аъш-чем хандырылгазының багайынга механизаторлар хомудап турдулар. Бо четпестерни дарый чайладыры совхоз директизиязындан негеттинип турар.

И. ИРГИТ.

ЧУРУКТАРДА: директор И. Шушеначев, Таңды райкүүсекомунуң көдээ ажыл-агый эргелелиниң начальниги Н. Борисенко, комбайнерлер С. Куулар, М. Оюн оларның-биле беседалажып турлар; тараа ажаалдазында (адаанда чурук).

В. КАРА-САЛДЫҢ фотозу.

ЭКИ БЕЛЕТКЕНИР БИС

Эки көргүзүглери дээш шаңнадып-мактадып турарывыс «Коммунизминиң херели» совхозтуң № 1 хойжу бригадазының бригадири болбушаан, партия эге организациязының секретары бооп ажылдап турар мен. Бригадавыста шупту 22 кодан бар. Хоюустуң 90 хуузу нарын дүктүг.

1982—1983 чылдарның кыштаглашкыны биске элээн бергедээшкиннерни таварыштырган. Чүл дээрге бирээде, каан, чаъс-чар эвээш чай болган, оон уржуунда үнүш-сиген чедир оспээн, тараа-быдаа, суг-суггат чок болгаш, баштыртып ора-ла, кадып калган. Эрткен кышка ынчангаш арайла «сула» белеткелдиг. ужурашкан бис. Ынчалза-даа малга курлавыр чемнерни чоп чарыгдап, шын кадагалап, суурнуң албан, организацияларының шеф дузазын көрүп, ажыг кышты шыдап эртивис. А чамдык хынамчалыг хойжуларывыстың мал чемнери харыпдаа артыкшылдыг болганы соонда илерээн. «Демниг саасскан теве тудуп чиир» дээр болгай, олар артыкшылдыг сиген-ширбиижин хожудап турар эш-өөрүнге берип, берге байдалда дузалажып турганнар.

Хойжулар Сүрүмаа Седен, Хорлуу Ондар, Долгар Монгуш берге чылын 88—98 хураганы 100 хойга онаштыр камгалап ап шыдааннар. Оларның байлак арга-дружулгазын аныяктар хүн бүрү шингээдип ап турар.

Хой малдаарынга бедик мергежил, тускай билиглер эргежок чугула дээрзин малчын бүрүзү билир. Бистиң совхозта зооветеринарлыг өөредилге багай эвес тургустунган. Ылаңгыя кышкы үеде ажылагыйның удуртукчузу И. Шушеначев баштаан специалистер бөлүү бригада төвүнге удаа-дараа кээп, хойжуларны чыып алгаш, ажыктыг кичээлдерни эрттирип турган. А чамдык хожудап турар малчыннарның коданынга барып, херек кырында дузаны көргүзүпдаа турган.

СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң «Күш-ажылдың социалистиг сагылга-чурумуи быжыглаарының талазы-биле ажылды күштелдирер дугайында» доктаалын бригаданың малчыннарынга танышгыргаш, маңаа хамазыштыр тус-тус хүлээлгелерни алган бис. Амгы үеде ук доктаалда көрдүнген шиитпирлерни амыдыралга боттандырар соруглабиле планныг ажылдарны чорудуп турар. Маңаа коммунистериниң ролюн улгаттырган. Ам бисте чурум үрептер ийикпе, азы ажылынга ээ-харыысалга чок чоруун көргүзүптер кижи чок деп болур. Ынчалза-даа үоокка чедир арагалаар, күрүнениң малын самчыгдаар, чидирер, кем-херек үүлгедир чоруктар турган. Чижээлээрге, хойжу турган Чакар Монгуш ээ-харыысалга чогу-биле хөй хойну самчыгдап, чидирген болгаш күрүнеге 7 муң рубльдиг каражазын чедирген. Ол ышкаш Хачыл-оол Монгуш үргүлчү арага-дарыга сундугуп, хүлээнген ажылынга харыысалга чок чоруу-биле күрүнеге 5500 рубльдиг каражазын чедирген. Оларны хөйниитиниң малын малдаар хүлээлгезинден хостаан, оларның чедирген когаралының кезикчамдыын төлээрин улус суду доктааткан. Ол ышкаш мал ажылынга кадрлар шилип алырда, кижилерни онзагай өөренип көөрүнче улуг кичээнгейни угландырган бис.

Бо чылын бригада кышка багай эвес белеткенип турар. Малчын бүрүзү 10—25 тонна чедир мал чемнерин боттарының күжү-биле кезип, белеткеп алган. Ынчалза-даа кыш ам-даа мурнувуста, оон кандыг болуру ам-даа билдинмес. Ынчангаш келир кышка ам-даа демниг, ыңгыы белеткенир апаар бис.

О. ШАРАВИЙ,

совхозтуң № 1 хойжу бригадазының бригадири, Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны

ПРОПАГАНДИСТЕР ӨӨРЕДИЛГЕЗИ

«Идеологтуг ажыл—бүгү партияның, коммунист бүрүзүнүң херээ». Чер-черге марксисчи-ленинчи өөредилгениң системазынга чаа, 1983-84 өөредилге чылы, бо тема-биле эгелээр. СЭКП ТК-ның июнь (1983 ч.) Пленумунга дүүштүр политиктиг база экономиктиг өөредилгениң ынарлыг болгаш түңнедиг чоруун чедип алыр—сентябрь 12-де Кызылда, Политиктиг чырыдыышкын бажыңында, эгелээн пропагандистерниң бир неделя өөредилгезиниң соругазы ынды.

Семинарның киржикчилериниң кол кичээнгейин партия чырыдыышкынының, массалыг политиктиг өөредилгениң арга-методтарын, пропагандистерниң мергежилин улам байыдарынче, политөөредилгеге теорияны амыдыралбиле холбаарынче угландырар.

Семинарның баштайгы хүнүнде пропагандистерниң дыңнаан илеткелдери: «Идеологтуг ажыл— бүгү партияның, коммунист бүрүзүнүң херээ» (илеткелчи СЭКП обкомунуң секретары Д. Б. Ооржак), «Амгы үе-чадада СЭКП-ниң роллюнуң улам улгатканы» (ККПИ-ниң кафедра доцентизи, төөгү эртемнериниң кандидады В. Л. Бичеоол), «Бистиң чуртувустуң бүдүрүкчү күштериниң сайзырангай социализм үезинде хөгжүлдезининиң оруктары» (ККПИ-нин кафедразының улуг педагогу В. А. Петренко), «Афган улустуң хосталга болгаш хамаарышпас чоруу дээш демисели» (СЭКП обкомунуң килдис эргелекчизи В. П. Суров).

Дараазында семинарның киржикчилери «СЭКП-ниң социал политиказы болгаш кижизидилгениң чамдык айтырыглары» деп илеткелди дыңнаан, ону төөгү эртемнериниң кандидады А. К. Канзай кылган. «Делегейниң ийи системазының аразында идеологтуг демиселдиг чидигленгени. Тайбыңны камгалаары— СЭКП-ниң даштыкы политиказының өзек айтырыгы» деп илеткелди СЭКП обкомунуң килдис эргелекчизиниң орлакчызы К. С. Ондур, «Күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаары— экономиктиг болгаш социал хөгжүлдениң чугула аргазы» деп илеткелди экономика эртемнериниң кандидады Д. Л. Тинмей, «Сайзырангай социализм хөгжүлдезининиң үе-чадазында СЭКП-ниң экономиктиг политиказы деп илеткелди РСФСР-ниң «Билиг» ниитилелиниң лекторы Т. А. Ломоч, «Кижиниң медередлиг негелделериниң болгаш сонуургалдарының хевирлеттинери» деп илеткелди философия эртемнериниң кандидады М. С. Байыр-оол кылган.

Семинар үезинде дыңнакчылар политкичээлдерни эрттиреринин чамдык методиктиг хевирлерин болгаш политиктиг литература-биле ажылдаарының аргаларын база өөренирлер.

Өөредилгениң сөөлгү хүннеринде пропагандистер Шушенское суурже экскурциялап, ында «Ленининиң Сибирь шолулгези» деп мемориалдыг музей-заповедник-биле таныжарлар.

БИСТИҢ КОРР.

Тувинская республиканская библиотека им. А. С. Пушкина

Национально-краеведческий отдел

ТАЙЫЛБЫР АЖЫЛЫН КҮШТЕЛДИРГЕНИНДЕН

Кызыл хоорайның чанында Каа-Хем суурнуң бүдүрүлгелеринде, организацияларында, «Көк-Тей» совхозта чөөрби ажыг нацияларның, биче улустарның төлээлери чурттап, СЭКП-ниң XXVI съездизиниң, болгаш СЭКП ТК-ниң оон соондагы Пленумнарының шиитпирлерин амыдыралга боттандырар, Совет Тывазының 40 чыл оюн төлептиг уткуур дээш күжениишкинниг ажылдап турар.

Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың ада сагыш салыышкынының ачызында Каа-Хем суур улам сайзырап, чаартының орар. Ылаңгыя Кызыл районну катап тургускаанының соонда ук суур улам шапкын хөгжөөн.

Кижи дугайында, оон чаагай чоруунуң дугайында сагыш салыышкын—бистиң нинтиделивистиг чарылбас кезээ. Оон күштүүн СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң «Куш-ажылдың социалистиг сагылга-чурумун быжыглаар талазы-биле ажылды күштелдирер дугайында» доктаалыда мынаар одуруглар база бадыткан турар. «Бистиң партияның болгаш күрүнениң эң дээди сорулгазы база бүгү ажыл-чорудулгазының кол утказы болза, күш-ажыл кижизиниң чаагай чоруунуң дугайында сагыш салыышкын болуп келген болгаш болуп артар-даа ужурлуг».

Кызыл районнуң төп совхозу «Көк-Тей» сөөлгү чылдарда көдээ ажыл-агыйның бедик механизастаттыгнаң бүдүрүлгезин апарган. Ол чыл санында хөй миллион рубль түңнүг продукцияны бүдүрүп турар. Районда № 5, 62, 1317 КМК-ларда, септелге-тудуг участогунда болгаш өске-даа бүдүрүлгелерде үлетпүр продукциязының бүдүрүүшкүнүн 7-8 катап өстүрген.

Совхозтуң үлетпүр бүдүрүлге черлериниң, организациялардың экономиказын быжглаарынга чугула быа болза, оларны бедик мергежилдиг кадрлар-биле хандырары болур. Амгы үеде суурда беш муң ажыг кижи чурттап турар. Оларның чамдыктары район девискээринде чурттап турар-даа болза, найысыладың бүдүрүлгелеринде, албан черлеринде хаара туттуунганнар. А чурттакчыларның кайда-даа ажылдап турары хамаан чокка олар дээш сагыш салыры, аъш-чембиле бүрүн хандырары суур Советиниң чугула сорулгазы болуп артып турар.

Аъш-чем айтырыын түгле совхозтарга болгаш колхозтарга көдээ ажыл-агый продуктуларының бүдүрүлгезин остүрөри-биле шиитпирлевес, хууда дузалал ажыл-агыйының дузазы-биле база боттандырар ужурлуг бис деп ССРЭ-ниң Аъш-чем программазында демдеглээн. Ол ажылды чогуур негелде ёзугаар тургузар дээш суур Соведи тодаргай ажылдарны кылып турар.

Бистиң суурувуста 816 өг-бүле чурттап турар. Оларның барык шуптузу хууда дузалал ажыл-агыйлыг, чүгле он ажыг өг-бүледе ол чок. Кижи бүрүзү дузалал ажыл-агыйын сайзырадып, ниити херекке салыышкынын киирзин дээш тайылбыр ажылын суур Соведи улам күштелдирип турар.

Хууда дузалал ажыл-агыйын хөгжүдеринге өг-бүле бүрүзү 0,6 гектар черни эзлеп турар. Аңаа ногааны, картофельди тарып, малды тударынга четчир. Дузалал ажыл-агыйлыг өг-бүле чүгле боттарын аъш-чем продуктуларыбиле бүрүн хандырып турар эвес, артыкшылдыг апарганын садып турар.

Чамдык хөй уруглардыг өг-бүлелерге ол участокка тараан продуктулар чедишпес чоруктар бар. Олар картофельди, ногааны артыкшылдыг кожаларындан садып ап турар. Ынчалза-даа боттары четчир санныг кылдыр тарып алыр болза улам эки болгай. Ону өөренип көргеш, ындыг өг-бүлелерге немелде шөлдү бээрин «Көк-Тей» совхозтуң дирекциязындан, район Советиниң күүскомундан дилеп турар бис.

Советтиң девискээринге хууда дузалал ажыл-агыйын хөгжүдер дээш улуг күштү үндүрген бис. Суур Советиниң депутаттары болгаш активтер чон ортузуна тайылбыр ажылын суур Советиниң депутаттарының отчуттарында, ажыл-агыйның дугайында өскелерге тайылбырлап, пропагандага кал-баа-биле киржип турар. Бо кижилерниң бажыңнарынга кире бээрге чаа ногаа аймаа, эът продуктулары доктаамал турар, чүге дээрге олар хууда дузалал ажыл-агыйын болур чогуурулу-биле сайзырадып турарлар.

Хууда дузалал ажыл-агыйлыг өг-бүлелериниң аразында чарышче суур Советиниң база кичээнгейни салып турар. Бо чылдың төнчүзүнде оон түңнелиин үндүрүп, тиилекчи болган округка тускай шаңналды тыпсыр бис.

Хууда мал-маган тударының эки-ле. Ынчалза-даа ону кадарар кижини тургузары Советтиң хүлээлгези болгай. Бо айтырыг биете чедир шиитпирлеттинмейн турар. Эки кадарчылыгда малдың эзлеридээ дыш, мал-даа семис болур, оон уламнаан көдээ ажыл-агыйның чугула продукциязы—эът, сүт элбек болур болгай. Ынчангаш, бис кадарчы талазы-биле айтырыгны база чугулалап турар бис.

ССРЭ-ниң Аъш-чем программазын хүлээп алган СЭКП ТК-ның май (1982 ч.) Пленуму чурттуң ишчилериниң мурунга улуг сорулгаларны салган. Аңаа боттарының эвээш-биче-даа бол үлүг-хуузун Каа-Хем суурнуң чурттакчылары ынчаар киирип турарлар.

А. САРАПУЛОВ,
Каа-Хем суур Советиниң күүскомунуң даргазы.

Хууда үлегери-биле кижизидип турар

АЖЫЛЧЫН АЛДАРНЫҢ ХООЙЛУЗУ

Бакунуң судно септээр Париж коммуназы аттыг заводунуң чангыс аай наряд-биле ажылдап турар элээн каш бригадалары администрация-биле күш-ажылчы керээни чарып алган. Ол керээлерни «ажылчын алдарның хоойлузу» деп адап турар. План күүселдези болгаш ажылды шынарлыг кылганы, бүдүрүлгечи болгаш хөй-ниитиниң сагылга-чурумун хажыттазы дээш коллективтиг харыысалганы олар керээде кинрген. Керээниң кайы-бир пунктузун бригаданың буруузу-биле үрээн болза, бригада кежигүнериниң шуптузуунуң шаңнал акшазын 15 хуу эвээжедир. Бригада кандыг-даа хажыдыышкынны болдурбайн ажылдаан болза, оларның алыр шаңналын администрация 20 хуу өстүрүп бээр.

Чаңгызы хөйү дээш, а хөйү чангызы дээш харыылаар ажыл-херекти -ынчаар организастаанда хажыызында артар кижи турбас.

Бо чылын заводта он-оон судноларны хуусаа бетинде септеп дооскан (оларга идегелдиниң шынзылагзын берген), 60 муң киловатт-шак ажыг электри энергиязы, 50 тонна металл камнап алдынган.

Ында коммунист Джафар Фарзалиевтиң бригадазы өскелерге үлегерлиг ажылдап турар. Оларның бригадазы беш чыдыңүш чылының планныг онаалдазын күүседипкен. Дуржулгалыг мастер эш-өөрүнге дуза көргүзеринге кажан-даа белен, холушкак мергежилди шиигээдип алырынга дузалажып турар.

ЧУРУКТА: бригадир Джафар Фарзалиев (солагай талазында) биле «Каспморсудоремонт» каттыжыышкынының директору Ниязи Каракашлы оларның керээлиг хүлээлгелерни солчуп турган үези.

А. ТАВАКАЛОВТУҢ фотозу, СЭТА-ның фотохроникази.

БЕЛЕТКЕЛДИ ШАПКЫНЧЫДАР

СЭКП Чөөн-Хемчик райкомунуң бюрозукга районнуң ажыл-агыйларында күскү дүжүт ажаалдазынга белеткел талазы-биле айтырыгны чугаалашкан. Совхозтарда дүжүт ажаалдазынга киржир бүгү ажазалда техниказының септелгезин август 25-те дооскаш, белениң байдалынга тургузар дээш СЭКП Тыва обкомунуң база партия райкомунуң айтыышкынын чаңгыс-даа ажыл-агый удуртукчулары күүсетпээн, специалистер чогуур кичээнгей салбаан дээрзин бюрога демдеглээн.

Районнуң ажыл-агыйларында бо хүннерде ам-даа 12 комбайнны септеп турар. Техника септелгезин «Чыраа-Бажы», СЭКП-ниң XXII съездизин аттыг, «Хөндергей», «Большевик», «Тыва» совхозтар оожум темпилиг чорудуп турар. Оон түңнелиинде СЭКП-ниң XXII съездизин аттыг совхозта 4 комбайн, «Чыраа-Бажында»—3, «Хөндергейде»—3, «Большевик», «Тыва» совхозтарда бир-бир комбайннар септелгеден үнмээн.

Техника септелгезин шынар чок чорутканындан амгы үеле ажыл-агыйларда бар 77 комбайнның чедизи янзы-бүрү техниктиг чылдагаанындан дүжүт ажаалдазынга киржип шыдавас болган. «Искра» совхозта 4, «Хөндергейде» 2 комбайн база-ла ындыг чылдагаан-биле ажыглалдан үнген.

Ажыл-агыйлар удуртукчулары, специалистер комбайнизр четчелээшкинин ам-даа чоруттаан. Оон түңнелиинде ийи эзлчег-биле ажылдаарынга ам-даа 39 комбайн чедишпес. Комбайнерлер четчелээшкинин «Тыва», «Хөндергей» СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтар эң-не организас чок чоруткан. «Тыва» совхозка 8, «Хөндергейге» 9, СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозка 4 комбайн чугула негеттинин турар.

Совхозтарда чаа дүжүттү хүлээп алырынга чамдык белеткел ажылдарын чорутсада-даа, тараа арыглаар нарын машина-техникаларның септелгезин «Искра», СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтар шынар чок чоруткан. Ол ышкаш «Чыраа-Бажындан» өске совхозтар тараа арыглаар пунктуларының септелгезин кылбаан.

Дүжүт ажаалдазынга киржир бүгү техниканың септелгезин чогуур хуусаазында доозарын хандырбааны дээш база дүжүт ажаалдазынга белеткелди багай чорутканы дээш «Искра», «Хөндергей», «Тыва», СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтарның директорлары О. А. Кууларга, С. А. Донгакка, В. П. Айыжыга, Х. С. Дамба-Даржаага бюродан шыгыны сагындырган. Совхозтарның директорларына дүжүт ажаалдазынга киржир ужурлуг тараа арыглаар бүгү техниканың септелгезин эң кыска хуусаада доозуп, белениин шугумунга тургузарын, ийи эзлчег-биле ажылдаар кылдыр тараажыларны четчелээрин, хову турлагларының, шаңнарының, складтарның иогаа шыгжавырларының белеткелин доозарын даскан.

Чадаананың тараа хүлээп алыр будүүлге черн (директору К. О. Ховалыг) чаа дүжүттү хүлээп алырынга бүгү тала-биле белен болур ужурлуг. Ылаңгыя тараа арыглаар, кургадыр пунктуларның белен болурунче, оларга дүне болгаш хүндүсүү үеде ажылдаар ажылчыннарны четчелээрине кол кичээнгейни салыры чугула дээрзин бюрога демдеглээн. Районнуң хереглекчилер нинтилелиинге (даргазы В. Д. Кечил-оол), белеткелдер конторазынга (эргелекчизи П. Х. Монгуш) картофель болгаш ногаа шыгжаар черлериң белеткелин сентябрь онга чедир доозарын, ол пунктуларны дужаар талазы-биле ажыл-агыйлар-биле керээни баш удур чарарын хүлээткен.

Чадаана АТБ-зинге (начальниги С. С. Сат), Сельхозтехкүркомнуң автотранспорт будүүлгезинге (начальниги П. Г. Дураев) дүжүт ажаалдазының үезинде транспорт-биле ажылагыйларны хандырарын, тараа чидирнин болдурбазы-биле автомашиналарның кузовтарын быжыглап алырын даскан. Нефтебаза, АТБ, Сельхозтехкүркомнуң автобудүүлгезин районнуң совхозтарын кывар-чаар материалдарның чогуур хемчээли-биле хандырар ужурлуг.

Районнуң агроүлетпүр каттыжыышкынының чөвүлелинге (даргазы Д. Б. Карз-Сал) дүжүт ажаалдазынга белеткелди доозар талазы-биле совхозтарда чорудуп турар ажылдарны шыңгыы контрольга алырын бюродан даскан. Совхозтарның директорларына, партхомнарга, көдээ Советтерниң күүскомнарына дүжүт ажаалдазының үезинде организакчы болгаш масса-политиктиг ажылдарны күштелдирерин, механизаторларга, тараажыларга ажылдап, чурттаарынга таарымчалыг байдалдарны тургузарын СЭКП райкомунуң бюрозундан даскан.

К. МОНГУШ,
«Шынын» корр.

ДУЗА ЧЕДИРИЛГЕЗИ

Улус депутаттарының Чөөн-Хемчик район Советиниң күүскомунуң шиитпирин ёзугаар Чадаана хоорайның будүүлге, албан, организациялары боттарының быжыглаттынган ажыл-агыйларынга чыл санында мал чеми белеткежип, идепкейлиг киржип келген. Ниитиниң малынга чем белеткелинге райкүүскомнуң өрт камгалал кылдызынын, райветлечебницаның, районнар аразының «Сельхозтехника» каттыжыышкынының, Чадаана хоорай Советиниң болгаш өске-даа коллективтериң ажылчын, албан-хаакчылары сиген белеткээриниң талазы-биле алган планнарын ажыр күүсеткилээн.

Тодаргайлаарга, өрт камгалал кылдызынын ажылдакчылары СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозка 10 тонна сиген белеткээр планын 19 чедирип, ажырган. Өрт машиналарының башкарыкчылары Сесер-оол Монгуш, Иван Монгуш, Сергей Сат, Бадыбелек Сат хүн бүрүде планын 130 хуу ажырып, мурнакчы ажылданнар.

Хоорай организацияларының ажылдакчылары быжыглаттынган организацияларынга чүгле мал чемнери белеткээри-биле кызыгаарлаттынмайн, картофель ажаалдазынга, тараа ажаап алышкынынга киржирлер.

А. ОНДАР.

ШИИТПИРЛИГ ХЕМЧЭЭН АЛЫР

Кызыл районнуң Черби суурда девискээр аайы-биле партия организациязы (секретары В. П. Барков) ында будүүлге, албан черлерниге сагылга-чурумну быжыглаарынче, бо талазы-биле коммунистериң мурнакчы ролюн бедидеринче угланган алаан хемчеглерни ап келген болгаш ап-даа турар. Ындыг түрбүже, суурда чамдык хамаатыларының талазындан ажыл шагында арагалаар, хөй-ниитиниң корум-чурумун болгаш күш-ажылдың социалистиг сагылга-чурумун үрээр таварылгалар ам-даа бар.

Маңаа чижек кылдыр коммунист Т. М. Баазырның харыысалга чок, хүлээнген ажылынга кызымак эвес чоруун айтып болур. Ол Чербиниң лесничество черинниң кат-чимис өстүрер садында ажылдап турар. Ажылчын Т. Баазыр арагалап, ажыл шагын чаңгыс эвес удаа үзүп, үлегер чок чоруун көргүзүп келген. Кады ажылдап турар эш-өөрүнге төлептиг үлегерин, мурнакчы ролюн көргүзеринниң орнунга ол мындыг сөстерни база чугаалап турган: «Бо лесничество черинниң ажылчыннарының шалыңы чогуур үезинде үнмейн баар-дыр, ынчангаш шалың келгиже чедир ажылга келбес мен, а силер база ажылга үнменер».

Коммунист Т. М. Баазырның хууда аажы-чаңында болгаш ажылында төлеп чок чоруунуң дугайында айтырыгны партия организациязы чугаалажып, оон-биле беседаны кылып турган. Чижээ, бо чылдың июньда оон хууда хереэн партия хуралынга чугаалашкаш, Т. Баазырга партия талазы-биле донгуланы хүлээткен. Ынчалзажок ол оортан чогуур түңнелди үндүрбээн болгаш арагалаарын, ажыл шагы үзерин ам-даа соксатпаан. Чижээ, бо чылдың сентябрь 5-те Т. М. Баазыр ажылга база катап үнмээн. Ынчангаш партия организациязының, оон секретары эш Барковтуң талазындан коммунист Т. Баазырга хамаарыштыр принципиалдыг хемчээн алыры негеттинин турар.

Р. ОЧУРОВ.

1000 ТОННАНЫ КУРЛАВЫРЛААН

Мал чеминиң белеткели «Май 1» совхозта түлүктевишаан. Сигенчилер сөөлгү хүннерде совхозтуң төп сүт-бараан фермазының кажаазында оңгарга 1 муң тонна ногаан массаны аппарып курлавырлаан. Ам ийиги оңгарда салып ажелээн. Ногаан массаны ийи комбайн-биле кестирип, 5 автомашинага үзүктел чок сөөртүп турар. Чолаачылардан В. Наадым, И. Ак, Г. Бичиш олар мурнакчыларга санадып тураарлар.

Силосту оңгарга дүжүрүп турар аныяктар С. Мынгыстай, М. Суурлай база-ла кызымак чоруун көргүзүп келген.

Совхозтуң механизаторлары, ажылчыннары ам удавас көксула кезиишкининче кирер.

Д. АЙР-САНАА.
Тожу район.

ЭКИ КИРИШКЕН

Тес-Хем районнуң Самагалдайда ыяш ажыл-агый черинниң ажылдакчылары «Чодураа» совхозка 60 тонна чайгаар үнген сигенни белеткеп берген. Кыадыр-оол Чадамбаның удуртканы 6 кижи составтыг бо звенозу Бичe-Хайыракан чоогунда шынааларның сигенин кескен. Звено кежигүннери трактористер Маадыр-оол Кадза, сиген бөлдүрүкчүлери Роберт Доржу, Маадыр-оол Наичатмаа олар шалыпчы ажылдаан. Бо звенонуң кежигүннери ийи неделя иштинде организастыг ажылдап, боттарының үе-шагын чөптүг ажыглаан.

Т. КУНГА.

БАЙДАЛ ДУВУРЕНЧИГ

«Барлык» совхозтуң Хөнделең салбырында мал чеминиң белеткелин кончуг багай организастааны хынаддадан илерээн. Ук салбыр 300 тонна сиген белеткээр планныг. Херек кырында чүгле 80 тонна сиген белеткеттинген. Байдал ындыг турбуже планны күүседир талазы-биле салбырның удуртукчулары дүрген хемчег албайн турар. Мал чеминиң белеткелинде 2—3 звено четче ажылдавайн турар. Салбырның кадарчылары мал чеминиң белеткелин ам-даа эгелевээн. Мал чеминиң белеткелинин темпизи кончуг куду.

Салбырның агроному Э. С. Күжүгет ажылдакчыларындан ол талазы-биле негелдени кошкадып, сиген ажаалдазының темпизин дүргедедир, шынарын бедидер талазы-биле тодаргай, шыңгыы хемчеглерни албайн турар. Сиген звеноларында быжыглаан салбырның специалистери сиген белеткен турар звеноларга ховар адчылар болуп, оларга практиктиг дуза чедирбейн турар. Сигенчилерниң ортузунда массаполитиктиг ажыл кошкак, оларны аъш-чем-биле багай хандырып турар.

Хөнделең салбырында мал чеминиң белеткелинин байдалын чоокта чаа районнуң улусчу контроль комитединиң хуралынга сайгарып көргеш, үстүнде четпестерни эң кыска хуусаада чайладырын, мал чеминиң белеткелинин темпизин дүргедедирин, ажылдың шынарын экижидерин салбырның удуртукчуларынга дааскан.

Мал чеминиң белеткели бо хире бергедеп турары совхозтуң удуртукчуларын дүвүреттирбейн турары элдептиг. Ынчангаш совхозтуң дирекциязы бо талазы-биле хемчеглерни дарый алыры негеттинин турар.

М. ООРЖАК.
Барыын-Хемчик район.

ТАГАНРОГ МЕТАЛЛУРГТАРНЫҢ ПАНСИОНАДЫ

Таганрогтуң металлургия заводунуң ажылчыннарынга өг-бүлези-биле кады дыштанып арганы тургускан. Азов далай кыдыында Седово суурда туттунган пансионатка чылдың-на бүдүрүлгениң 25 муң ажылчыннары болгаш алban-хаанчылары дыштанып турар. Олар чурттаарынга болгаш дыштанырынга таарымчалыг кылдыр кылган корпустарда чурттап, кино залынга, танцы шөлүнге барып турарлар. Пансионаттың девискээринде уруглар хоорайжыгажын, ойнаар болгаш спорт шөлүүгештерин дерээн.

ЧУРУКТА: Таганрог металлургтарының «Чалгыг» деп пансионады.

Л. САМСОНОВТУҢ фотозу. СЭТА-ның фотохроникази.

СЕПТЕЛГЕ КЫЛДЫНЗА-ДАА...

Чер-черлерде албан черлери чайгы үеде кышка хынамчалыг белеткелди чорудары—эңне чугула айтырыгларның бирээзин. Бо айтырыгга хамаарыштыр Бай-Тайга районнуң Тээли суурда район, «Мурнакчы» совхозтуң Шуй суурда участок эмнелгелериниң болгаш Кызыл-Даг суурда эмнелге пунктузунуң коллективтериниң кандыг хемчеглер ап чорутканын чоокта чаа көрдүм.

Тээли суурда аарыг кижилер чыдар ийи каът эмнелгени 1973 чылда ажыглалга киргеи. Ажыглалга киргеи хүнүнден бээр дараазында чылдың часка чедир чаагайжыды тутунган бо эмнелгениң бүгү одалга системазы эки ажылдап турган. Эмчилериниң бүдүрүкчүлүг ажылдаарынга, аарыг кижилериниң дүрген сегип, кадыы экижиринге ынчан байдал хөлчок таарымчалыг. Ол өөрүнчүг бараалгал чоорту баксырап эгелээн. Чүге дээрге одалга системазының изиг суг дамчыыр эргилдези орта ажылдавастаан. Үстүкү каъдының батареялары шуут чылытпас, ынчангаш аарыг кижилерниң кышкы үеде чыдып эмиенириниге таарымча чок апарган.

Оон аңгыда арыгланыр өрээлдериниң системазы база ажылдавас болганындан ол черлер ажыглал чок арткан. Оон орнуига горшоктар ажыглап турар. Бирги каъдында бичин уруглар чыттырып эмнеп турар. Бо каъдының батареяларының чылыдары эки. Ынчалзажок чамдык батареялар дамдылай бээр. Оларны эмнелге ажылдакчылары боттары септеп-селип ап турар. Ол-ла каъдында рентген кабинет бар. Кыжын кабинет дыка соок, суук эмнер безин доңуп каар. Кажан аарыг кижилерге шинчилге эрттирерде, электрилиг печкалар ажыглап турарын эмчилер чугаалаалыдлар. Бо ийи каът эмнелгени төпчүткен одалга системазыбиле чылыдар. Бо чылын системаның котельнаязын чаңчыл ёзугаар арыглап, аштаан. Ийи насосту септээш, эптеп тургускан. Коллектив боттарының күжү-биле Шуй суурнуң чоогунда ийи машина токпак ыяшты кылып белеткээн. Хөмүр-дашты ам дүжүрүп турар.

— Кочегарлар шынап-ла кызып ажылдап-ла турар. Канчаар-даа одаарга, үстүкү каът чылывас. Кыжын аарыг кижилериниң өрээлдериниге электрилиг печкалар салгылап бээрдир бис. Изиг, соок суг агып турган черлери ажылдавас болганындан, санитаркалар сугну даштын кухнядан дажыыр. Соңгаларын болдунар шаа-биле чылыглап алыр. Өрээлдерии агаарладып, соңгалар ажыдарга, дораан дуй хыраалай бээр. Өл-шыгы база кончуг апаар—деп, чыдар эмнелгениң эргелекчизи, терапевт Николай Куулар хомудады.

Ол эмнелгениң девискээринде 1981 чылда ажыглалга киргеи амбулаторня бажыңы, удавас ажыглалга кирер халдавырлыг аарыглар салбыры, 12 машина кирер гараж, оонбиле тудуш кылган бухгалтерия болгаш аарыг кижилерге дуза чедирер эмчилериниң өрээлдери база адаанда ногаа шыгжаар черлиг склад тутунгулаан. Амбулаторня болгаш халдавырлыг аарыглар салбырының контельнаяларын боттарында кылып каан. Ниитизинбиле эмнелгелериниң чылдың чорудар үүрмек септелгезин чогуур үезинде дооска-даа, халдавырлыг аарыглар салбырының одалга системазының хоолайларын тудуштуруп, кольтельнаязын тургузарын бөгүнге чедир уламчылап келген. Кол эмчи О. Саяның болгаш ажыл-агый эргелекчизи М. Хомушкунуң чугаазы-биле алырга, ол одалга системазын келир неделяның ортан үезинде дооскаш, бажыңны ажыглалга киирерин планнап турар. Ынчалза-даа ийи каът эмнелгениң соңгаларының шилдери чамдыктары бузук. Шил тып чадаанындан, рамалары бузук шилдерлиг тургулаар.

Шуй суурда участок эмнелгезиниң болгаш Кызыл-Даг салбырында эмнелге пунктузунуң коллективтери септелгезин чогуур үезинде шынарлыг чоруткан. Шуй суурнуң участок эмнелгезинде 17 орунуг чыдар эмнелге, беш өрээлдиг амбулатория бар. Оларның печкаларын дөгерезин тууйбу-биле кылып каан. Аарыг улус чыдар эмнелгениң печказы кыжын хөмүр-даш одаарга ыштаныр турган. Оны бо чайын септелге үезинде тууйбу тыпкаш эде кылган. Ол-ла эмнелгениң дээвиринии болгаш ханаларының малгажы үргүлчү төптүп дүжер. Ойлуп дүшкен черин чыл иштинде малгаштап, чугайлап кээр. Ол дугайын эмнелге эргелекчизи Галина Доскар хомудап чугаалады.

Шынап-ла, бажың боду колхоз үезинде туттуунган болгаш адаа ирик. Мурнунда аңаа ясли-сад турган. Чоорту оны эмнелгеже шилчиткен. Өрээлдери аарыг кижилер чыдарынга таарымча чок, тар. Даштыкы девискээри дыка бичии. Долгандыр чайгаар үнген хараган бүргээн. Оны туруп, арыглап аштаарга-даа, делир үнүп кээр. Аарыг кижилер агаарлаар чер чок. Эмнелге бажыңарының улуг септелгезин келир чылын чорудары көрдүнген. Тууйбу-биле кылдынган сес печканың хоолайларын аштап, арыглаан. Картофель шыгжаар чер белен. Кыжын одаар 70 кубометр токпак ыяш дүжүртүнген. Хөмүр-дашты ам сөөртүп алыр.

Кызыл-Дагның эмнелге пунктузу ийи аал чурттаар бажыңның бир талазында турар. Оон эргелекчизи Кызылдың медицина училищезин чедип чыл бурунгаар дооскан Лидия Кочаа. Септелгени чедип айны сөөлүредир неделя иштинде чоруткан. Тууйбу печказыг. Ону эрткен чылын шуут чаа кылдыр эде кылган. Ийи машина ыяш дүжүртүнген. Дөрт тонна хөмүр-дашты ам дүжүрер деп турар. Пунктуну дорт өрээл кылдыр манзаларбиле эде кылган. Ол өрээлдерни бичии уруглар, нелер болгаш аарыг кижилер хүлээп алыр черлер кылдыр дерип, эргежок чугула хереқселдерни белеткеп каан. Ол-ла өрээлдерге хамаарышкан булуңнарны кылганы шынарлыг болгаш кижилериниң кичээнгейин дораан хаара туда бээр. Септелгени шынарлыг чорударынга ында 25-чыл ажылдап турар санитарка Көк Иргитовна Семиспейниң үлүг бичe эвес. Ол аарыг кижилерге кезээде таарымчалыг байдалды тургузуп, мактадыг ажылдап келген дагдыныкчы.

Амгы хүннерде долгандыр көстүп чыдар бедик тайгаларның баштарын хар шагда-ла шуглапкан. Эртен, кежээ сооктуң тыныжы хүн келген тудум дыңзып орар. Каан, аяс хүннер үнүп, чеже-даа чылыг хереддерни бараалгадырга, чайгы дег эвес. Ындыг болганда одаар чүүлдү дарый сөөртүрүп, септелгеде четпестерни дүрген чайладырын үе-шак негеп келген.

С. ЧООДУ.

Хандырылганаң кандыгыл?

СУКСУН САДАР ЧЕРЛЕР ДИЛЭЭШ...

Аажок изигде, ыланғыя үр кылаштаан кижи хейлиг суг садып турар автомат чаныбиле, азы соок суксун садып турар столчугаш кыдыы-биле таваар эртип шыдаар бе? Чок. Суксунну хандырып, чаа күштү немеп алгаш, чорумал кижи оруун уламчылаар, бараан болган кижилерге өөрүп четтиргенин илередир болгай.

Улуг хоорайларга бааргa суксун аймаа үргүлүү элбек турар. Доңурган сүт сөөрткен тергелер, чулуктар саткан киосктар болганчок таварышкылаар. Садыглаашкынның ол хевири мурнуудан бээр-ле садып алыкчыларның хүндүткелии чаалап алган. Чогум шүүттүг-даа болза, улус-чонга бо хевир дыка ажыктыг дээрзин садыг ажылдакчылары билир болгаш ону кажан-даа үспейн турар.

Бакты чажыргаш канчаар, Бистиң Кызыл хоорайывыска ындыг суксун аймаа дыка-ла ховар ийин. Бо чайның эгезинде чулук аймаа садар киосклер шуут ажылдаваннар. Оон харын каш санныг киосклер ажыттынган, аңаа таакпы аймаа көүдээн, а чулук барын бар, чүгле шил савазыбиле садып алыр. Чорук кылып маңнап эртип чыткан кижи үш литр чулук садып алгаш канчаар бор.

Ам күс душкен. Шала соон эгелээн. Ынчалза-даа чамдык хүнмерде изин биезги хевээр. Суксун садар черлерде байдал кандыг эвес дээш база-ла хоорай кезип чорупкан мен. Найысылалдың № 15 магазининиң чанында киоскиде капустаны хөйүү садып тур. Ында чогум довурак-доозун тудуп чий берген шил банкалар бар.

— Чулук садып турар силер бе—деп, садыгжы С. Поушевадан айтырдым.

— Ийе.

Ынча дээш ол баартык адаандан база-ла доозуннуг банка үштүп эккелдя. Бөгүн. ону ажытпааны-даа, садып алыкчыларга сүмелевээни-даа илдең.

Ол ларекта газтыг суг элбек дээрзин демдеглээр апаар. Ынчалза-даа ону бир стаканны пактай кааптар арга чок; садыгжы ажытпас-даа, стаканнаң кутпас-даа, чүгле шиля-биле алгаш чоруур сен. А элдеп айтырыг төрүттүнүп келир: суксун аймаан ногаа-биле кады садып болур бе?

Октябрьская кудумчузунда № 3 киоскының садыгжызы Лена Агановаңың биске кудуптар суксуну чок болган. Төнген.

— Мурнунда турган чүве, чаа төне берди-деп, ол чугаалады. Кандыг-даа бараан өйлүг, санныг чүве болганда ооң төне бээри чөп, чүгле дүрген эккээр херек. А кажан эккээрил?

— Үш-дөрт хонуктан ара чок—деп Лена чугаалады. — Дүрген эккээр деп чүве көрбээн мен. Мурнундан бээр ол хире манап «чаңчыгаа» берген мен.

Үш-дөрт хонук дургузунда Лена чүгле папирос садып орар, а суксаан кижилер оон чаны-биле хомудавышаан эртер ышкажыл.

Хоорайның дөрткү микрорайонунда № 50 аъш-чем барааннарының магазининиң чанында база суксун садар точка бар. Ында канализацияга коштунган, автоматтан хейлиг сугну ишкеп, стаканын чуур аппарат бар. Ол бо чайын колдуунда-ла ажылдаваан. Садыг министерствозунун септелге-монтаж комбинадындан слесарь кижи бир хүн келген. Ол ону ийи шак кылып келген, ооң соонда ук аппарат ийи шак ажылдаан. Ол-ла. Бөгүнге чедир турбушаан.

Эргим номчукчу! Янзы-бүрү чулук аймаан, хейлиг сугну ижер апарзынза, Улуг-Хемниң оң талазында № 22 магазинге чеде беривең. Ооң чанында, даштын хадың чулуун, грушаяблокадан кылган суксунну, хейлиг сугну делгеп каан садып турар. Стаканнаң-даа ижер болзунза — турак, савазы-биле-даа алысказынза — турак.

Ону садып турар Елена Копленкону үчүле суксун садар хүлээлгелиг кижи деп бодаваңар. Ол магазинде бараан савалаар ажылдыг кижи-дир. Хостуг хүнү таваржып кээрге, эки тура-биле суксун садып турары ол. А. Леңаның чайы чок апарза, өске савалакчы аңаа туруптар. Эрткен-дүшкен кижилер-даа өөрүшкүлүг, суксунун хандырган «Четтирдим» деп чугаалаарлар.

— Үүрмек бараан садыглаар ажылдакчыларның чедишпези шын. Ынчангаш күштү шын хуваап билир болза, ажыл бүдүүгүр болур-дур. Суксундан безин магазин эвээш эвес орулганы киирип ап турар—деп, ооң эргелекчизи Т. А. Потапова чугаалады.

Л. ЧИГАРСКАЯ.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

БАЛЫКЧЫЛАРНЫҢ ЧЕДИИШКИНИ

ХАНОЙ. (СЭТА). Вьетнамның мурнуу можузу Қыулонгтуң балыкчылары келир чылдың үлүүнге балык тудуушкунуң эгелээннер. Олар күрүнениң планныг даалгаларының күүсеттингенииниң дугайын дыңнатканнар.

Ол күш-ажылчы чедиишкинииң бир кол чүүлү—ол можуда балыкчыларның ажылын кооперастаар талазы-биле ажылдың калбарганы бооп турар. Кооператорлары болгаш күш-ажылчы эштежилгениң бөлүктерин тургускулааны күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидерингe идиглиг бооп, амгы үениң таарымчалыг техниказын болгаш балык тудар дериг-херекселдерин ажылгаар арганы берип турар. Күш-ажылды коллективтин-биле кылырын улуу-биле үнелеп көргеш, хөй-хөй балыкчылар, кооперация шимчээшкинииче калбаа-биле каттыжып кирип турарлар.

Ооң-биле чергелештир ол можуда күрүнениң балык тудар бүдүрүлгелерин база улам быжыглап турар.

МАДРИД УЖУРАЖЫЫШКЫНЫНДА

МАДРИД. (СЭТА). Европаның 33 күрүнелериниң болгаш АКШ биле Канаданың даштыкы херектер министрлериниң киржилгези-биле Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле чөвүлел хуралдың киржикчизин күрүнелериниң төлээлериниң Мадрид ужуражыышкынының түүнел хуралы мында эгелээн.

Хельсинкиниң түнел документизинге демдеглээн кол негелделерии болгаш принциптерии илереткен ужуражыышкын, үезинде чедип алдынган түүнелдериниң ужур-дузазын министрлер чангыс үн-биле демдеглээн.

Ындыг-даа болза, НАТО-кежигүнү чурттарның төлээлекчилери мурнуу көрей самолёттуң читкеи-биле ССРЭ-ге хамаарыштыр буруудадыышкынарны кылган. Социалистиг чурттарның даштыкы херектер министрлери оларның ончуктөнгээлиг чүлчуруушкуннарын шиитпирлии-биле буруу шапкан.

МОЗАМБИКТЕ БАЙЫРЛАЛ

МАПУТУ. (СЭТА). Мозамбик улус Типлелге хүнүн демдеглээн. 9 чыл бурунгаар Мозамбиктиң португал колониализмден хосталганының дугайында юридика талазы-биле быжыглаан Лусака дугуржулгазынга ат салдынган.

Бо байырлалга киржири-биле МУР-иуң найысылалынга Танзанияның болгаш Замбияның президентилери Дж. Ньерере биле И. К. Каунда чедип келген. Бодунуң чуртунуң хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш демиселге өлген мозамбик маадырларының турасқаалынга олар чечектерни салган.

Мапутуга болган массалыг митингиге Мозамбик Улус Республиканың президентизи Самора Машель үүве чугаалаан. Расисчи Мурнуу-Африка Республиканың үргүлчүлеп турар чимзенишкиниерииге шыңгыы удурланыышкынны бээринче болгаш чаа шинтилелди тургузарынга идепкейлиг киржиринче чурттакчы чоңиу ол кыйгырган.

УКРАИН ССР. Донецк хоорайда «Хөмүр-даш-83» деп делегей делгелгезинге даг техниказының улуг будүрүкчүлери он чеди чурттуң чүс ажыг фирмалары болгаш организациялары киржип турар. Ында хөмүр-даш үлетпүрүнге эргежок чугула дериг-херекселдер, машиналар, приборлар болгаш автоматика чепсектерин кылырынга соөлгү чылдарда чедип алган чедиишкиннериниң хевирлерин делгээн.

Адырга чугула эртем-техниктиг айтырыгларны шиитпирлээринге социалистиг чурттарның кады ажылдажылгазы көскү чедиишкиннерни чедип алырынга дузалыг дээрзин экспозиция көргүзүп турар.

ЧУРУКТА: Донецк хоорайда эртип турар «Хөмүр-даш-83» делгелгеде.

Л. САМСОНОВТУҢ фотозу. СЭТА-ның фотохрониказы.

ГЭС ХОЛЛДУҢ МЕДЕГЛЕЛИ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). АҚШ-тың Коммунистиг партиязының Чингине секретары Гэс Холлдуң медеглелин мында парлаан. Ында ССРЭ-ниң күрүне кызыгаарын каржызыбиле үрээн мурнуу-көрей самолет-биле болган таварылганы ажыглап алгаш, антисоветчи калчаалыг дембээрээшкинии хөөктүрүп үндүрген рейганчы администрацияга удур ойтур шавыышкыны ол берип турар.

АҚШ-тың бүгү төөгүзүнде Ак бажыңдан ындыг кыска хуусаада ол хире хөй ужурмажыр чок, дайынзырак чүгаалар үнмейн турган деп медеглелде айыткан. Ол дээрге кылган кем-буруулуг херээн чажырар дээш, дембээрээшкинииг байдалды тургузар дээн, баш бурунгаар планнаан оралдажыышкын боордан өске чүү-даа эвес-тир. Ол оралдажыышкында хөй санныг мегелээшкиннер хөй болгаш үргүлчү салдынып турар айтырыгларга харыылаарындан шуут ойталаашкын кирип турар, чүге дээрге оларга шын харыылар кем-керек үүлгедиишкинин сойгалаптар ийик.

Оларның аразында ындыг айтырыглар база бар: эң-не болбаазын дериг-херекселдиг реактивтиг самолет, артындала АҚШ-тың, Японияның, база Мурнуу Көрейниң черде диспетчер албан черлери-биле доктаамал харылзаа тудуп чораан болгаш харын-даа америк спутниктен харагалзап турган самолет аңаа-ла «сугланыышкының чидирилкеш», Совет Эвилелиниң стратегия талазы-биле чугула, хоруглуг девискээриниң кырынга ийи шак ажыг үе иштинде канчап ужуп турганыл? Канчап ол самолет кымга-даа билдингир, эки шиңгээттинген болгаш делегейниң хүлээп көргени агаар шугумундан 500 километр хажыдыр ужуткаш, совет агаар делгеминче кире бергенил? Чүге ол ийи шак ажыг үе иштинде АҚШ-тың, Японияның база Мурнуу Көрейнин черде хайгаарал албан черлери ол бүгүнүң дугайын мурнуу-көрей самолеттуң экипажынга-даа, совет албан кижилеринге-даа дыңнатпаанаыл? Ону хамаатыы ужар чүүлдүң самолеттарының ужудуушкуннарын таарыштырар делегей дүрүмнерин ёзугаар ыяап-ла кылыр ужурлуг турган болгай.

Совет Эвилелиниң шпион самолеттуң ужудуушкунуң соксадыр долу эргелиг турган болгаш ону кылыр аргаларлыгдаа деп медеглелде онзалап айыткан. Чижээлээрге, совет агаар делгемин үреп кирери билек-ле, ону зенитгиг ракеталар-биле узуткан каап болур турган. Ынчаимайн, харын-даа ийи шак ажыг үе иштинде самолет-биле харылзаа тудар оралдажыышкынарны кылып турган-дыр. А ол самолет дээрге ужудуушкун дүрүмнерин үреп, навигация оттарын өжүрүп алган чоруп орган.

Совет Эвилелиниң канчаардаа аажок улуг девискээриниң кыры-биле хүнүң-не чүс-чүс даштыкы самолеттар ужуп эртип турар. Олар сагыш амыр, шуут айыыл чок ужуп тураралар. Мурнуу-көрей самолет канчап ындыг чүүлге таварышканы ол? Ынчангаш маңаа АҚШ-тың болгаш Мурнуу Көрейниң шивишкинчи чөнгээзиниң дугайында хөй санныг айтыыглар тыптып келир-дир, оларга Рейганның администрациязы харыы бээринден ойталап турар.

А бир эвес совет самолет америк агаар баазаларының кыры-биле навигация оттарын кывыспайн, кымыл деп айтырыга харыылавайн, ужуп эртип чыткан болза, АҚШ-тың чазаа канчаар турганыл? Самолет ийи шак ажыг үе иштинде ужудуушкунун үргүлчүлеп шыдаар турган деп бе? Бир эвес совет самолет АҚШтың девискээринче 500 километр хаңылаш, артында-ла чугула шериг объектилериниң кырынга келген болза, америк чазак боданмайн-даа, чүү самолет дээрзин тодаратпайн-даа, ол самолетту дүжүр адар деп дужаар ийик дээрзинге ак сеткилдиг кижи бүрүзү чигзиймес боор.

Камчатка чартык ортулук болгаш Сахалин ортулук девискээрлеринде (мурнуу-көрей самолеттуң ужуп эртken черлери) совет агаар делгемин АҚШ-тың болгаш Мурнуу Көрейниң хайгыыл база шериг самолеттары хөй удаа үреп келген. Ында ССРЭ-ниң стратегтиг чугула шериг объектилери бар, ол хоруглуг девискээр деп чүве бүгүдеге билдингир турбуже, үреп келген. АҚШ ол районнарже шивишкинчи даалга-биле шугуп кирер дээш, үжен чыл иштинде бүгү-ле техниктиг херекселдерни ажыглап келген деп, АҚШ-тың Компартиязының Чингине секретары айыткан. АҚШ-тың федералдыг ужар чүүл эргелелиниң бүгү-ле аэронавигация карталарында бир эвес ол девискээрже кире бээр болза, «сагындырыг чокка от ажыткан туруп болур» деп улуг үжүктер-биле бижиттинген сагындырыг турбуже, бо-ла хөй чылдар иштинде ол мелээни тоовайн, совет агаар делгемин үреп келген. Ооң-биле чергелештир шивишкинчи соруглагларга хамааты самолеттарны, ооң иштинде мурнуу-көрей самолеттарны, болганчок-ла ажыглан турарын совет тала херекке ап көөр үжурга таваржып турар.

АҚШ совет күрүне кызыгаарын үреп, шивишкинчи ужудуушкуннарны боттандырып турар дээрзин Пентагонуң албан кижилери боттарының мининп турар деп, Г. Холл онзалап демделээн. Чүгле бо чылын безин тос ындыг үрээшкин болган. Маңаа АҚШ-тан дужаалдар ап база ТРЭ-иле деминг хөделип турар мурнуу-көрей диктаторжу ёзу-чурумнуң дузазын ажыглап турар. Мурнуу-көрей самолетка совет агаар делгеминден үнүп чоруун деп дужаалды АҚШ берип болур турган, чүге дээрге америк тала ужудуушкуину хайгаарап турган болгай.

Кандыг-даа буруу чок кижилериңиз олгеш — халап-тыр деп медеглелде чугаалап турар. Ынчалза-даа харыысалганы самолетту шивишкин соруглагларга ажыглаан болгаш боттарының кем-буруулуг соруглаларын чедип алыр дээш үезинден эгелээш-ле, америк улусту мегелеп келген деп медеглелде айыткан. Антисоветчи өжээнниг «крестиг поход» АҚШ-тың улузунга-даа, делегейниң хөй-ниитизиниң саналыынга-даа ооң организакчыларынга күзенчиг салдарны чедирбейн турар.

Антисоветчи дембээрээшкинии шиитпирлин-биле буруу шаварынче, дайын белеткелиниң рейганчы угланыышкыны хүлээп албазынче, делегейге диргелген ядролуг халапты чайладырынче, тайбыны болгаш тайбың кожа-хелбээ чурттаарының политиказын камгалаары-биле демиселди улам идепкейлиг чорударынче бүгү ак сеткилдиг американнарны АҚШ-тың Компартиязының Чингине секретары медеглелиниң түнелинде кыйгырган.

ШПИОННАР НИИТИЛЕЛИ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Америк эрге-чагыргалар Каттышкан Штаттарны хамаатты кижи бүрүзүн истеп сүрер, харын мырыңай чазактың улуг дужаалдыг төлээлекчилерин безин кадарар шпионнарын нинтилелинче шилчидип турар.

АҚШ-тың оралакчы президентизи болгаш садыг министри чораан Генри Уоллеста Истелгениң федералдыг бюрозу үр чылдарның дургузунда истеп, сүрүп келген. Ону «эмин эрттир либералчы» политиктиг үзелдиг деп дадаргазап турган. Истелгениң федералдыг бюрозунуң баштыкы Э. Гувериң дужаалыбиле Г. Уоллестиң «коммунистиг партияга» хамаарылгазын бадыткаар дээш оон ажылдакчылары янзы-бүрү аргаларны ажыглап турганын «Де-Мойн Реджистер» солун албан документилеринге үндезилеп бижээн.

Америк реакция талалакчыларының киленин Г. Уоллестиң АҚШ-та раса талазы-бале ылгай көөр чорукту кошкадыр болгаш Совет Эвилели-биле харылзааны быжыглаар дээн күженишкиннери хайындырган. Камгалал агентилери үр үе иштинде Г. Уоллестиң телефонун дыңнаалап, почтазын чазып турган деп, солун демделеп турар.

Америк политиктиг ажылдакчы бодунуң кандидатуразын президент соңгулдаларынга киирер деп баарга, аңаа удур хоралыг үүлдер кылыры улам калбарган. Юстиция министри турган Том Кларктың айтышкыны-биле Истелгениң федералдыг бюрозу Г. Уоллестиң карвртыр тускай операциязы чоруткан. Ол операциязың түнелии Э. Гувер АҚШ-тың президентизиниг илеткеп турганы «Де-Мойн Реджистер» солун демделеп бижээн.

Солуниуң парлааны бо чаржынчыг чүүлдер чоокта чаа болуп турган. Чоңга удур чорудуп турар милитаристчи политикага удурланыышкын өзүп эгелээрге, амгы Вашингтоннуң администрациязы «иштики шпионнаашкынны» улам калбарткан. Соолгу айларда чурттакчы бажыңнарже шургуп кирер, чурттуң иштинде болгаш даштыкыже үнүп турар чагааларны хууда тудуп алыр чоруктарны идепкейжиттикен. Тускай ажылдакчылар АҚШ-тың суд черлеринче мындыг документилерни хөйү-биле киирген. «Кара даңзыже» киргеннериң саны көвүдеп турар. Парлалганың дамчыдыг турары-биле алырга. Истелгениң федералдыг бюрозунуң Вашингтонда штабында «идегел чок» деп санаткан чурттуң 34 миллион чурттакчыларының херээн шыгжаан.

Истелгениң федералдыг бюрозу «либералдар чергезинче истелгени чорудуп турар».

И. ИГНАТЬЕВ.

ДИДИМ ХАЛДААШКЫН

БЕЙРУТ. (СЭТА). Чоокта чаа ливан патриоттар Мурнуу Ливанның Набатия дээр хоорайының девискээринге израиль эжелекчилерге удур дидим халдаашкынны кылган. Партизаннар израильдерниң механизастаттыган хайгыылчыларынче халдаап, оларны автоматтар-биле боолап, граналар-биле хөме октагылаан. Элээн хей интервентилер аар балыгланган.

ПАЛЕСТИНАНЫ ХОСТААР ДЭЭШ

ЖЕНЕВА. (СЭТА). Палестин айтырыг талазы-биле делегей конференциязының ажылы мында эгелээн. Ооң ажылында 140 хире чурттарның делегацияларының, Палестинаны Хостаарының Организациязы, ол ышкаш КНО-нуң төлээлекчилери болгаш чүс ажыг хөйнити организациялары киржип турар.

Конференцияга Чоокку Чөөн чүкте дүшкүүрлүг байдалга хамаарыштыр күрүнелериң болгаш улустарның дүвүрелин илереткен Палестинага хамаарышкан Женева декларациязын хүлээп алган. Мындыг байдал «Израильдиң болгаш ооң эжелекчи политиказын детkип турарларның палестин чоннуң эрге-ажыктарын тоол көрбейн турарындан болуп турарын» документиде айыткан. Чоокку Чөөн чүкке тайбыны быжыглаарынга палестин айтырыгны чөптүг шиитпирлээри, палестиннерге тускай догуннаашкыны болгаш бодунуң аңгы күрүнезин тургузар эргени бээри чугула деп, хурал бадыткаан.

Палестина тускай догуннаан күрүнени тургузар талазы-биле кылыр ажылдарның калбак программазын конференция ажылдан кылган. Хурал КНОга Палестинаның чылын эрттирер дилегин киирген.

НАТО-НУҢ ПЛАННАРЫНГА УДУР

БОНН. (СЭТА). ГФР-ге ортумак ыракшылдың америк ядро-ракета чепсээн тургузар дээн НАТО-нуң планнарынга удурун Баден-Вюртембергтиң чериниң ГСДП организациязының онза съездизиниң делегаттары илереткен.

Ол дугайын съездиге чаңгыс үн-биле хүлээп алган резолюцияда демделээн.

К. УАЙНБЕРГЕРНИҢ АЯН-ЧОРУУ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Пентагонның баштыкы К. Уайнбергериң Төп Америка чурттарынче аян-чоруу девискээрде чалча ёзу-чурумнарны ажыбиле деткээн ораллажыышкыннарже шилчээн.

Сальвадорга келгеш сальвадор чалча ёзу-чурумнуң баштыңчызы-биле болгаш камгалал министри-биле Илопанго баазазынга америк шериг ведомствозунуң ол удуртукчузу чугаалажыышкынарны кылган. АКШ Сальвадорга шериг дузаламчызын улам көвүдедирин бо ужуражыышкын сөөлүде ол медеглээн.

НИИТИ КҮШ-БИЛЕ

Каяа-даа, кажан-даа үлегерлиг корум-чурум дээш

Каа-Хем районда «Совет Тыва» совхозтуң экономиктиг болгаш социал хөгжүдезинге сөөлгү үеде көскү өскерилгелер болгулаан. Ажыл-агыйның аңгыр бүрүзү быжыглып, совхозтуң ишчилериниң ажылдаарынга, чурттаарынга таарымчалыг байдалдар тургустунган, даанган иш дээш, ооң түнелиндээш кижилериниң ээ-харысалгазы бедээн.

Бо айтырыгны чедиишкинниг шиитпирлээринге СЭКП ТК-ның ноябрь (1982 ч.) болгаш июнь (1983 ч.) Пленумнарының шиитпирлери улуг идиглиг болган. Оон негелделеринге дүүштүр ажылды организастап, хөй талалыг хемчеглерни ап чорутканындан сөлдынган сорулгалар чедиишкинниг күүсеттинип турар. Күрүнениң, күш-ажылдың сагылга-чуруму улам быжыккан.

—Кижизидилге ажылын комплекстиг чорударга эң-эки түнелдя бээр—деп, совхоз директору С. Д. Седен-оол чугаалады.—Бүдүрүлгениң сагылга-чурумун бедидери-биле чергелештир ниитиниң корум-чурумун быжыглаар талазы-биле ажылды күштелдирген бис.

Директориуң бө сөстери үнелиг. Бо чылдың бирги чартынга чедир «Совет Тыва» совхозтуң ажыттынарындан, Сут-Бажы суурда албан черлериниң, организациялардың төлээлекчилериниден тургустунган эки тура улусчу дружинаның кежигүннери ийи чүс ажыг кижи турган. Дорту-биле чугаалааргa, кандыг-бир албан черинде, организацияда эки-даа, багай-даа ажылдап турар кижи бүрүзүн дружина составынга хүлээп ап турган.

Эки тура улусчу дружинаның ажылын ынчаар тургузарга, ажыы эвээш болганын практика бадыткаан. Дежурныйлаашкын үезинде арага-даа ижиптер, дружинник деп аттыг-даа болза, боду ниитиниң корум-чурумун үрептер таварылгалар эвээш эвес болгулаан.

СЭКП ТК-ның июнь (1983 ч.) Пленумунга партия ТК-ның Чингине секретары эш Ю. В. Андропов демократтыг нормаларывыс ажыл-херектер-биле бадыткаттынмас, чүгле кылдынган ышкаш хевир көстүп турар болза, ындыг практиканы буруу шавар ужурлуг дээрзин чугаалаан. Суурнуң дружинниктериниң ажылынга хамаарыштыр чогуур түнелди үвдүреринге ону удуртулга болдурган. Шынап-ла, кижи саны хөй, ажыл чоруп турар ышкаш, а түнели эвээш. Ол дугайында парткомнуң, көдээ Советтиң, болгаш дирекцияның каттышкан хуралынга эки тура улусчу дружина командири С. Седен-оолдуң дыңнадыын чугаалажып көргеш, ниитиниң корум-чурумун камгалакчыларының ажылын эде тургузар талазы-биле хемчеглерни ажылдап кылган.

Ажылдап кылган хемчеглериниң эң-не дээштии—дружинниктерни шилип алыры болган. Ниити санда кирип турар ийи чүс ажыг кижиниң шуптузун чаңгыстан сайгарып, ооң хөй ниити ажылынга киржилгезин болгаш хуу талаларын өөренип көрүп тургаш, эки тура улусчу дружинаның составынга төлептиин, төлептиг эвезин «деңзилеп» келгеш, шилилгени чоруткан. Ооң түнелинде 64 кижи арткан.

Эң-не идепкейлиг, хөй-ниити ажылынга бердинген бо дружинниктериң бежен хуузу коммунистер, 16 комсомолчу бар. Олар тургустунган график ёзугаар кежээки шактарда дежурныйлаашкынче үнүп, суурга корум-чурумну тудар талазы-биле эвээш эвес ажылдарны кылып келген. Олар чүгле хөй-ниити черлерин эртип кезиири-биле кызыгаарлаттынмайн, арага-дары ижеринге, алгыш-содаа үндүреринге сундулуг өг-бүлелерге база барып тураралар. Ким-бир кижиниң корум-чурум үреп, төлеп чок чоруун көргүскен болза, дружинниктер аңаа хамаарыштыр сагындырыг, сургаашкын, милиция ажылдакчыларынга дужаап бээр болгаш өске-даа хемчеглерни алырлар. Ол дугайында штабта тускай депперге демделээр. Ында демделгел ёзугаар профилактика чөвүлелиниң хуралы эртип, төлеп чок кижиге хамаарыштыр хемчегни хүлээдир.

Суг-Бажы суурда дружинниктер чүгле совхозтуң ажылчыннарындан, специалистеринден тургустунмаан, ында садыг организациялары, клуб халрылзаа салбыры, агитквартиралар, школа болгаш өске-даа черлер база төлээлерлиг. Олар

МАССАЛЫГ ЧАДАГ ЧАРЫШЧЕ ҮНҮҮШКҮН

Ийи дугаар чыл старттап турар чадаг чарыштың. Бүгүэвилел хүнүнде найысылал Кызылдың В. И. Ленин аттыг шөлүнде болгаш ооң чооккавызы хөгжүм-шиин театрының чанында, Ленин болгаш Чүльдүм кудумчуларының белдирлеринде чыскаалган чүс-чүс кижилериң одуругларыы, эриин ажып, дажыг берген хем, далай дег, сыңыппайн чалгып турган. Ында 10 харлыг бичии школачылардан эгелээш, назыны улгады берген кижилерге чедир шупту-ла спортчу, чиик хевин бир дөмей кедипкен, күскү бүргег-борзи, сооксумаар хүнүг-даа эскербейн, «Стартче», «Марш» дээн команданы алгаш-ла, хат-салгын-биле чаржалаштыр машинажыштарынга белен турганнар. Бо дээрге кижилер кадыкшылдың трассазынче сагыш-сеткили көдүрлүүшкүнүүт үнүп, спортчу хүнүң өөрүшкүзүн үлежир дээш келгенидир.

«Дөртку класстарның уруглары стартче!» — дээн судьяның үнү микрофонда чаңгыланып үнүп. Олар хары угда ыяш боорунга кудумчу тар, сыңыппас ышкаш бооп, харын элээн чер алы бергеш, тарамыкталып, долу маны-биле ам-на түгүржүптүлер...

Будүрүлгелериниң, организацияларының, албан черлериниң, тускай ортумак болгаш дээди өөредилге черлериниң коллективтерин беш аңгы бөлүкке чарып, стартче үндүрген.

Баштайгы стартты назыны улгады берген херээжен хоочун күш-культуржуларга берген. Оларның маршруду Чүльдүм кудумчузу-биле баргаш, Щетинкин-Кравченко кудумчузун куду баткаш Гагаринней эвэ келгеш, Ленин шөлүнге финишке дедир келир. Маңаа финишке бир дугаарымда келген хоочуннарның аразында № 7 школаның күш-культура башкызы, күш-культура болгаш спортту чон ортузунда неттередир талазы-биле үр чылдарда ажылдааны дээш Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижик-биле шаңнаткан Нина Максимовна Кузьмина, № 1 профтехучилищеде медпункт ажылдакчызы Галина Александровна Хопрова олар база бар.

Дистанцияны чиниг-биле эртип, бодунуң сагыш-сеткилиниге өөрүшкүнү, кадыкшылды немеп ал, спортчу байырлалга киржип турар хоочуннарыдаа, аныяктарны-даа көөрге магалыг-дыр.

Чадаг чарыштың киржикчизи, 52 харлыг Хажытпаа Кожараковна Норбу бистиң айтыышывыска мынчаар харыылады:

— Эрткен чылын болган чадаг чарышка база киришпедим. Хостуг шагымда арыг агаарга кылаштап, азы хаактап чоруурунга ынак мен. Тываның 40 чылынга үткүнүүр келир чылын болур чарыш хүнүнге киржириңге белеткенип турар мен.

Чарыштың стартынга киришкен хоочуннарның бирээзи, ИХМ-ниң ажылдакчызы Ш. С. Иргит база-ла спортка ынак, күш-ажылчы хүнүң эртенги гимнастика-биле эгелээрин чугаалаан.

Тиилекчилерге шаңналдар ты тыпсыры-биле судья столунче чалап эгелээн. Хоочуннардан бирги черни эзэлээ В. С. Четвертаков (педуччилище) диплом болгаш өртектиг белекбиле шаңнаткан. Ийиги черде «Тыва сепгелге-тудуу» трестиң тудуг кезектери болгаш конструкциялар заводунуң бызаңчызы Ю. Н. Монахов болган.

Кызылдың үлетпүр бараанар садыының, «Востоксантехмонтажтың», СЭКП обкомунуң, столоваялар болгаш ресторанналр трезининиң, респотребсоюзтуң коллективтери идепкейлиг киришкеннер. Бүдүрүлгелер коллективтериниң стартынга Кызыл үлетпүр бараннар садыыдан үш кижи Ч. Дадар-оол, О. Долгополова, Н. Резникова олар шаңналдыг черни алганнар.

Дистанцияны эвээш уе иштинде эрткеш, тиилекчилер болуп, хүндүлел бижиктер, өртектиг белектер-биле шаңнатканнар-ла хөй.

Бо кайгамчык чараш, массалыг спортчу байырлалдың кол көргүзүү — коллективтериниң массалыг, организастыг киржилгези. Моңга хөй санныг күш-культуржуларны стартче үндүрген коллективтерни база демдеглээн. Хөй санныг киржикчилерлиг, массалыы дээш школалардан бирги черни № 2 школа эзэлээш, кубокту болгаш хүндүлел бижикти алган. Ийиги черде № 3 школа, үшкүзүнде № 14 школа болган.

Өөредилге черлериниң бирги шаңналды автоорук техникуму, ийигизин № 1 профтехучилище, үшкүзүн № 4 профтехучилище алгылаан.

Күш-ажылчы коллективтерден эң-не массалыг киржилгези дээш кубокту болгаш хүндүлел бижикти респотребсоюзтуң коллективинге тывыскан. Ийиги болгаш үшкү шаңналларга респотребсоюзтуң садыг баазазы, Кызыл үлетпүр садыг төлептиг болганнар.

Кадыкшылдың байырлалы — Чадаг чарыш хүнү наймысылалга организастыг байдалда, ёзулуг массалыг, хөй киржикчилерлиг эрткени — күш-культурага болгаш спортка хандыкшылыларның саны көвүдеп, ону бүгү чоннуу болдурарынга чүткүл, сонуургал озуң турарын хереченлеп турар-дыр.

Н. ООРЖАК.

ЧУРУКТА: массалыг чарыш үези.

ПУШКИННИҢ ТБИЛИСИДЕ АДРЕЗИ

Тбилисиниң эрги кудумчуларының бирээзинде эде кылдыгаш соонда ажыттынган Смирновтарның мемориалдыг бажыңынга киргеш улустуң XIX векче эгиде берген дег сагындырып келир. Пушкинниң музазы сиңиккен ол бажың орус болгаш грузин улустуң чогаадыкчы кады ажылдажылгазының төөгүзү-биле холбашкан.

Эрткен вектиң төнчүзүнде Смирновтарның ог-бүлези Тбилисиге Петербургтан чедип келген, Соңгу найысылалга турган Александра Смирнова—Россеттиң литература салонунга Пушкин чораан. Бо бажыңче Гоголь, Жуковский, Вяземский, Лермонтов, Белинский барып турган. Борта чогаалчылар чаа чогаалдарын номчуп турганнар. Борта литература дугайында маргылдаалар болуп, чогаалыкчы эвилелдер тыптып эгелээн. Неваның эриктеринге турган бо бажың культура төптериниң бирээзин турган, Смирновтар бо чаагай чаңчылыын Тбилисиге үргүлүүлээн. Оларнынга шылгараңгай орус болгаш грузин чогаалчылар, хөйниити ажылдакчылары чыглыр апарган.

Өг-бүлениң дөрт дугаар салгалы Пушкинниң эпохазының үнелиг эдилелдерин шыгжап келген. Кайгамчыктыг салонуң баштайгы хевирии тургускан бажында Тбилисиниң литературлуг харылзаалар бажыңын тургускан.

— Пушкин ол хүндүлээчел ог ээзинге тураскаадткан чогаалдарын бижип турган — деп, бажыңның эртем удуртукчузу М. Смирнов чугаалады.—Соолзүредир борта кайгамчыктыг грузин чогаалчы Илья Чавчавадзе ажылдаарынга ынак турган, Смирновтарның ог-бүлезинге ол улуг орус шулукчүнүң төрүттүгенинден бээр 100 чыл болган оюн демдеглээн.

Стол болгаш кресло, даа салыр керекселдер, эрги шагның вазалары, чуруктар, номнар... Оларның шуптузу Пушкин дугайын сагындырып турар. Бажыңның библиотеказында шулукчүнүң чогаалыкчы ажылының дугайында аъка солуу номнар чыглыптаан. Ында совет пушкинистериниң чаа номнары база немелкен. Чылдың-на маңаа Путкин хүннерии, эртем конференцияларын, акы-дуңма республикаларының литераторларының ужуражышкынарын эрттирип турар.

Пушкинниң музазы Россияның бо край-биле шаг-шагдан туруп келген төрелдешкээн улам ыдыктыг кылган деп, Белинский бижээн. Смирновтарның бажыңы акы-дуңма харылзааның чаңчылдарын үргүлүүлеп турар.

М. ГАБРИСДЗЕ,
Я. СУДАКОВА.
СЭТА-ның корр.

Тбилиси.

А. Б. ЧАКОВСКИЙ-БИЛЕ УЖУРАЖЫЫШКЫН КЕЖЭЭЗИ

МОСКВА. Күрүнениң литература музейинге Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, Ленинчи болгаш ССРЭ-ниң база РСФСР-ниң Күрүне шаңналдарының лауреады чогаалчы Александр Борисович Чаковский-биле ужуражыышкын кежээзи болган (чуруукта). «Тиилелге» деп роман ному дээш аңаа ССРЭ-ниң Күрүне шаңналын тывыскан.

Совет литератураның сайзыралынга киирген улуг үлүү дээш, үре-түңнелдиг хөй-ниитичи ажыл-чорудулгазы дээш база төрүттүнгенинден бээр чеден хар харлаапы-биле холбаштыр А. Б. Чаковский чоокта чаа Ленин ордени-биле шаңнаткан.

В. САВОСТЬЯНОВТУҢ фотозу.

СЭТА-ның фотохрониказы.

Агаар

Республикага шокар булуттаар, чамдык черлерге чаъстаар, биче хадымарлаар, дүне 0-5 градус соор, хүндүс 11—16 градус чылыыр. Кызылга шокар булуттаар, чагбас, биче хадымарлаар, дүне 0-2 градус, а хүндүс 14-16 градус чылыыр.

Редакторнуң оралакчызы, К. К. САТ.

КИНО

СЕНТЯБРЬ 14-ТЕ

«НАИЫРАЛ»: «Абдулла» 10.00, 13.00, 17.00, 20.00, «Поёт Карел Гот» 16.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Дети капитана Гранта» 9.00, 10.50, 12.40, «Свадебный подарок» 15.10, 17.00, 18.50, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Твоя жизнь» 14.30, 17.10, 20.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Клятвы и обещания» 15.00, 17.30, 20.00 шактарда.

Совет спорттуң тергииннери

АНЫЯК «ШОЛБАН»

Чурттуң баскетбол талазыбиле шилиндек командазының тун ойнакчызы Арвидас Сабонистиң спортчу чедишкиннери ооң дурт-сыны-биле мырыңайда дүүштүр өзүп келген дивес силер бе. Каунаска школага өөренип турган ийи метр узун ооп 15 харлыында бодунуң республиказы—Литваның элээди ооллардың шилиндек командазынга ойнап турган. Бир чыл эрткенде 208 см дурттуг Сабонис ССРЭ-ниң элээди ооллар командазының составынга Европа чемпиону апарган, а 1982 чылдың сезонунда 18 харбезин четпээн 214 см ооолак Колумбияга эрткен делегей чемпионадынга алдын медальдар чаалап алган бистиң шилиндек командавыстың эң-не аныяк ойнакчызы болган. Ындыг турирге үш удаа тиилээн чурттуң шилиндектериниң аразынга кажан-даа ындыг чаъсыы баскетболчу турбаанын демдеглеп каал. Ам чамдык улустар оюн-баштаа-биле мынча дижип турар апарган: бир эвес ол ынчаар өзер болза, олимпий чемпиону Сабонистиң спортчу чедишкиннери ооң дурт-сыны-биле мырыңайда дүүштүр өзүп келген дивес силер бе. Каунаска школага өөренип турган ийи метр узун ооп 15 харлыында бодунуң республиказы—Литваның элээди ооллардың шилиндек командазынга ойнап турган. Бир чыл эрткенде 208 см дурттуг Сабонис ССРЭ-ниң элээди ооллар командазының составынга Европа чемпиону апарган, а 1982 чылдың сезонунда 18 харбезин четпээн 214 см ооолак Колумбияга эрткен делегей чемпионадынга алдын медальдар чаалап алган бистиң шилиндек командавыстың эң-не аныяк ойнакчызы болган. Ындыг турирге үш удаа тиилээн чурттуң шилиндектериниң аразынга кажан-даа ындыг чаъсыы баскетболчу турбаанын демдеглеп каал. Ам чамдык улустар оюн-баштаа-биле мынча дижип турар апарган: бир эвес ол ынчаар өзер болза, олимпий чемпиону Сабонистиң спортчу чедишкиннери ооң дурт-сыны-биле мырыңайда дүүштүр өзүп келген дивес силер бе. Каунаска школага өөренип турган ийи метр узун ооп 15 харлыында бодунуң республиказы—Литваның элээди ооллардың шилиндек командазынга ойнап турган. Бир чыл эрткенде 208 см дурттуг Сабонис ССРЭ-ниң элээди ооллар командазының составынга Европа чемпиону апарган, а 1982 чылдың сезонунда 18 харбезин четпээн 214 см ооолак Колумбияга эрткен делегей чемпионадынга алдын медальдар чаалап алган бистиң шилиндек командавыстың эң-не аныяк ойнакчызы болган. Ындыг турирге үш удаа тиилээн чурттуң шилиндектериниң аразынга кажан-даа ындыг чаъсыы баскетболчу турбаанын демдеглеп каал. Ам чамдык улустар оюн-баштаа-биле мынча дижип турар апарган: бир эвес ол ынчаар өзер болза, олимпий чемпиону Сабонистиң спортчу чедишкиннери ооң дурт-сыны-биле мырыңайда дүүштүр өзүп келген дивес силер бе. Каунаска школага өөренип турган ийи метр узун ооп 15 харлыында бодунуң республиказы—Литваның элээди ооллардың шилиндек командазынга ойнап турган. Бир чыл эрткенде 208 см дурттуг Сабонис ССРЭ-ниң элээди ооллар командазының составынга Европа чемпиону апарган, а 1982 чылдың сезонунда 18 харбезин четпээн 214 см ооолак Колумбияга эрткен делегей чемпионадынга алдын медальдар чаалап алган бистиң шилиндек командавыстың эң-не аныяк ойнакчызы болган. Ындыг турирге үш удаа тиилээн чурттуң шилиндектериниң аразынга кажан-даа ындыг чаъсыы баскетболчу турбаанын демдеглеп каал. Ам чамдык улустар оюн-баштаа-биле мынча дижип турар апарган: бир эвес ол ынчаар өзер болза, олимпий чемпиону Сабонистиң спортчу чедишкиннери ооң дурт-сыны-биле мырыңайда дүүштүр өзүп келген дивес силер бе. Каунаска школага өөренип турган ийи метр узун ооп 15 харлыында бодунуң республиказы—Литваның элээди ооллардың шилиндек командазынга ойнап турган. Бир чыл эрткенде 208 см дурттуг Сабонис ССРЭ-ниң элээди ооллар командазының составынга Европа чемпиону апарган, а 1982 чылдың сезонунда 18 харбезин четпээн 214 см ооолак Колумбияга эрткен делегей чемпионадынга алдын медальдар чаалап алган бистиң шилиндек командавыстың эң-не аныяк ойнакчызы болган. Ындыг турирге үш удаа тиилээн чурттуң шилиндектериниң аразынга кажан-даа ындыг чаъсыы баскетболчу турбаанын демдеглеп каал. Ам чамдык

СУУР ШКОЛАДАН ЭГЕЛЭЭР

Көдээ школага чогаадыкчы ооруле канчап болганыл? Виреб областың Миоры районга ооң эрткенин СЭТА-ның корреспондентизинге бадыткаанар: Ясно суурга ажылдаар дээн аныяк башкылар аразынга көрүлдени чоруткан. Бо чылын ында ажылдаар чер ногу башкының дээди өөредилге черлериниче, көдээ ПТУ-ларже кирип алган. Оларның 20-зи башкы институттарынче болган училищелерже өөренип киргеп. Ынчангаш суурже чүгле агрономнар, механизаторлар эвес, башкылар база чанып келир.

С. ГЕРАСИМОВА,
СЭТА-ның корр.
Миоры, Витеб область.

Англи дыл башкызы Г. Науковичиниң ог-бүлезинге туткан чаа бажыңны көрүп тура, Владимир Михайлович чугаалады:

— Көдээ Советтиң девискээринде турар алды школада ажылдап турар башкыларның 46-зын бажың-биле хандырган. — Халас электри чыры болгаш оске-даа чинегелдерни алгаш көөрге, аныяк ог-бүлеге бажың өртээ чиик—деп, Владимир Михайлович таймбырлады. Олар газты алыр болгаш телефонуут болур. Бажыңның чанында уруглар комбинадын база-туткан. Ында бир-ле дугаарында башкыларның уругларын тургузар. Колхозтуң удуртукчулары башкыларга оттулар түүл сөөртүр машинаны үндүрүп берип турар болгаш дузалал ажыл-агый участоктарын кылчып берип турар.

Башкыларның амыдыралчуртталгазынга мындыг сагыш салыышкын оларны ажылга быжыглаарынга таарымчалыг. Бо ажыл-агыйда школа дооскан үш кижиниң бирээзи-ле төрээн суурларынга артып каап турар. Бо чылгы доозукчуларның чартык кезии колхозтарның болгаш совхозтарның путевкалары-биле көдээ ажыл-агыйның өөредилге черлериче, көдээ ПТУ-ларже кирип алган. Оларның 20-зи башкы институттарынче болган училищелерже өөренип киргеп. Ынчангаш суурже чүгле агрономнар, механизаторлар эвес, башкылар база чанып келир.

С. ГЕРАСИМОВА,
СЭТА-ның корр.
Миоры, Витеб область.

ЧАРЛААЛДАР

Кызыл хоорайның № 1 техниктиг училищезин 1983—1984 өөредилге чылында дараазында мергежилге ажылчыннарны: токарьларны, фрезеровщиктерни, эптелге-механика слесарьларын, аппаратура монтажниктерни, аппаратура эптээр слесарьларны, аппаратура тааръштырыкчыларын, радионуң болгаш көдээниң телефон харылзаазының тудуунга ажылдаар электромонтёрларны, ийиги класстың телеграфистерни белеткээр.

Училищеге ортумак эртемниг кижилерни хүлээп алыр.

Өөренириниң хуусаазы — бир чыл. Өөренип кирип алганнарга айда 93 рубль стипендияны бээр. Будүрүлге практиказының үезинде шалыңның 33 хуузун төлээр. Өөреникчилерни чурттаар черби-биле хандырар.

Өөренирин күзээннер дараазында документилерни экээр:

билииниң дугайында документини;

чурттап турар черинден шыызылганы;

ажылдап, өөренип турар черлериниң характеристиканы;

3×4 хемчээлдиг фоточурукту;

286 хевириниң эмчи шыызылгазын;

комсомолдуң район болгаш хоорай комитетгериниң өөредип чоруткан бижиин.

Училищениң адрези: 667003, Кызыл хоорай, Магистральная кудумчузу, бажың дугаары 1-Б, № 6. 15 дугаар автобустарга олурар. Электромонтёр болгаш телеграфист мергежилин пилип алганнар документилерни дараазында адресче чорудар: Кызыл хоорай, Кочетов кудумчузу, бажың дугаары 53, тел. 2-48-12.

«Шагонартяжстрой» трест болгаш Шагаан-Арыг хоорайда № 8 профессионал-техниктиг училище 1983-84 өөредилге чылында сургуулдар хүлээп алырын чарлап тур.

Училищеге дашчыларны, дашчы-монтажниктерни, бызаңчы-столярларны, шеверлекчилерни белеткээр. Өөренириниң хуусаазы 10 ай. Училищеге өөренип кирген ооллар, кыстарга ай санында 92 рубль стипендия төлээр, столовая, ажылчын хеп, ниити чуртталга бажыңы-биле хандырар. Өөренген айларын ажыл стажынга кирер санаар.

Өөредилге сентябрь 12-ден эгелээр. Өөренирин күзээннер, мергежилин айытпышаан, училищениң директорунуң адынга дараазында документилерни киирер:

Билдириишкин.

№ 286 майык ёзугаар эмчи шыызылгазы.

10 класс дооскан аттестады.

Чурттап турар черинден шыызылга.

3×4 хемчээлдиг 4 фото-чурук.

Комсомол райкомундан, көдээ Советтен болгаш ажылдап турар черинден шыызылга.

Сөөлгү өөренип азы ажылдап турар черинден характеристика.

Училищеге өөренип келирде пастортун көргүзер.

Училищени дооскаңнар Чаа Шагаан-Арыгның тудуунга ажылдаар болгаш чурттаар оран-сава-биле хандыртынар. Өөренирин күзээннерни киреринiң экзаменнери чокка хүлээп алыр. Училищеге спортчу секциялар, уран чүүл болгаш техниктиг чогаадылганың белгүмнери доктаамал ажылдаар. Училищеле өөренікчилер хүлээп алырының комиссиязы ажылдап турар.

Училищениң адреси: Шагаан-Арыг хоорай, Советская кудумчузу, бажың дугаары 50, телефон дугаары 91-2-78.

Республиканың ыяш ажылагыйлары шупгузу сибирь лыдының үрезиннерин хүлээп ап турарын Тыва АССР-ниң Ыяш ажыл-агыйының министерствозу дыңнадып турар.

Бир килограмм дыт үрезининиң хүлээп алыр өртээ:

Шынары 1-ги чергении—19 рубль;

Шынары 2-ги чергении—16 рубль;

Шынары 3-кү чергении — 14 рубль.

Чиир тооруктуң 1 килограммының өртээ—1 рубль 30 көпеек.

Кызылдың № 1 кежээки школазы 8-11 класстарга өөренирин күзээннерни хүлээп ап турар. Өөредилге сентябрь 1-де эгелээн. Школа ийи ээлчег-биле понедельник, вторник, четверг болгаш пятница хүнүнде 9 шактан 20 шакка чедир болур. Дүштээр шагы 13 шактан 16 шакка чедир.

Школаның адресі: Кызыл хоорай, Ленин кудумчузу, бажың дугаары 22, тел. 2-22-56.

Тудуг мастерлери белеткээр республика школазы 1983-1984 өөредилге чылында өөренирин күзээннерни чалап тур.

Школага тудуг мастерлерни белеткээр 8 класс дооскан 17 хардан өрү назылыг ооллар, кыстарны хүлээп алыр. Совхозтардан болгаш тудуг организацияларындан өөредип чоруткан дугайында бижиктер экээр. Школага бодунуң күзелин-биле база кирип ап болур.

Өөренип кирип алганнарга айда 14 рубль хемчээлдиг стипендияны бээр болгаш орун херекселдери, чурттаар черби-биле хандырар. Школага шылгалда чокка хүлээп алыр. Өөренириниң хуусаазы бир чыл.

Өөредилге октябрь 1-де эгелээр. Өөренип киреринiң дугайында билдириишкинни, допчу намдарны, характеристиканы, билииниң дугайында документини болгаш кадыкшылының дугайында эмчи шыызылгазын дараазында адресче чорудар: 668510, Туран хоорай, Найырал кудумчузу, бажың дугаары 13.

КЫЗЫЛДЫҢ АВТОШКОЛАЗЫ

үндезин нациоалдың чурттакчыларындан 3-кү класстың чолаачыларынга өөренирин күзээн кижилерни чыып турар. Өөредилгени будүрүлгеден хоставышаан, тыва дыл кырынга чорудар болгаш өөредилге дээш курсант бөдү азы совхозтар болгаш көдээ ажылагыйның оске-даа организациялары төлээр ужурлуг. Өөренир хуусаазы — 5 ай. Кичээлдер 1983 чылдың сентябрь 1-де эгелээн.

Телевидение

СЕНТЯРЬ 14-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 —«Ye». 8.40 — эртенги гимнастика. 8.55— Чалыыларның чогаадылгалары. 9.35 — «Кырывысче отту келдирип тур бис» деп ураи-чечен телефильмниң 2-ги сериязы. 10.50 — Документалдыг фильм. 11.25— «Евгений Жарковскийниң ырылары». Фильм-концерт. 12.05 — Телемедээлер. 12.20— 14.15 — Чапсар. 14.15—Телемедээлер. 14.35 —«Байкал. Чаа допчу намдары». Документалдыг фильм. 15.05—Төөгүнүң арынары. 15.50 — Мультфильм. 16.00 —«Күш-ажылчы улдунуң кичээлдери». 16.30 — Концерт. 17.00— «Горнистер, харыыланар!». 17.45— Хөлүг нотажыштар. 18.15 — Неделяның спорту. 18.30 — 18.45 — Чапсар. 18.45 —Бөгүн делегейде. 19.00 — Эртем болгаш амылырал. 19.35 —«Кырывысче отту келдирип тур бис» деп ураи-чечен телефильмниң 3-кү сериязы. 21.00 —«Ye». 21.30—«Документалдыг экран». 22.45—23.05 — Бөгүн делегейде.

ИРИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00—Эртенги гимнастика. 8.15 —«Аргыш далайже бар чоруурэ». Документалдыг телефильм. 8.35 — Астрономия. 10-гу класс. Астрономиянын кол-кол аргалары. 9.05 — Неомец дыл. 9.35 — Астрономия. 10-гу класс. Астрономияның кол-кол аргалары. 10.05 — ПТУ-нуң сургууулдарынга. Төөгү. 10.35 — Ниити биология. 9-кү класс. Улус ажылагыйында биология. 11.05 — Ада-нелер, силерге. 11.40 — Ниити биология. 9-кү класс. Улус ажыл-агыйында биология 12.10 — Ниитилел дугайында билиг. СЭКП-ниң XXVI съездизи ажылчы чоннарның коммунистиг кижизидилгезиниң дугайында. 12.40 — Немец дыл. 13.10 — Сээн ленинчи библиотекаң. «Марксизминиң үш үндезинери болгаш үш тудуш кеэзэ». 13.40 — А. Н. Островский. «Чаңнык». 14.25 —«Микроделегейниң базымнары». Эртем-тайылбырлыг фильм. 14.35 — С. Маршак. Амыдыралының болгаш чогаал ажылының дугайында. 16.00— Телемедээлер. 16.05—18.00 — Чапсар. 18.00 — Телемедээлер.

КЫЗЫЛДАН

18.30 — Ойнаарактар фильми. 18.45 —«Шыяанам». 18.55 —Киножурнал. 19.05 —«Азия төвү». 19.35 —«Делегей болушкуннарының допчулалы». 19.50 — Телемедээлер.

МОСКВАДАН

20.00 — «Тамчыктыг удуңар, чаштар!». 20.15 — Ону кылып шыдаар силер. 21.00 — «Ye». 21.30—22.50 —«Карабаирниң изи-биле» деп ураи-чечен телефильм.

Редакциянуң адреси: 667000. Кызыл. Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу бажың № 8 Телефонпары: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-23-54, карыыелгелиг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш үлетпүр кылдыстериниң 2-31-75, пропаганда болгаш совет тургузуу кылдыстериниң 2-37-13, чагаа кылдызының 2-41-27, информацияа кылдызының 2-20-60, культура кылдызының 2-23-54, көдээ ажыл-агый кылдызының 2-21-47, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Солун неделяда 6 катап үнер.

Чагыг № 2000.

Тыва АССР-ниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының керектериниң талазы-биле күрүне комитединиң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—01565